
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

24. évfolyam 9. szám

2015. szeptember

Tartalom

Könyvtárpolitika

Horváth Sándor Domokos: A könyvtári konfliktuskezelés mediációs szemléletű megközelítése.....	3
--	---

Fórum

Gereben Ferenc: Hozzászólás	7
--	---

Műhelykérdések

Kührner Éva: Helyismereti gyűjtemények szerepe a MATARKA építésében	8
Péterfi Rita: Egy felmérés tanulságai	12
Bajnok Tamara: Látogatottsági felmérés a Hamvas Béla Városi Könyvtárban	18

Konferenciák

Németh Márton – Sinka Róbert: Szemelvények a MoodleMoot 2015 konferenciáról	28
--	----

Napló

Boda Miklós: Visszanéző	34
--------------------------------------	----

Perszonália

Szakmári Klára – Balogh Mihály: Bondor Erika (1964-2015)	43
---	----

Könyv

Vasbányai Ferenc: Deák Ferenc és a hölgyek	45
Bartók Györgyi: Olvass nekem!	48
Bényei Miklós: Újraolvasva (3) Muzsikál a Bükk	50

From the contents

Sándor Domokos Horváth: Conflict management in libraries using mediation (3)

Rita Péterfi: A survey of library visits in the Pest County Library, Szentendre (12)

Tamara Bajnok: A survey of library visits in the Hamvas Béla City Library, Százhalombatta (18)

Cikkeink szerzői

Bajnok Tamara, a százhalombattai Hamvas Béla Városi Könyvtár igazgatóhelyettese; *Balogh Mihály*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum ny. igazgatója; *Bartók Györgyi*, a Könyvtári Intézet ny. munkatársa; *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem tanára; *Boda Miklós*, a pécsi Csorba Győző Könyvtár ny. igazgatóhelyettese; *Gereben Ferenc*, olvasáskutató, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára; *Horváth Sándor Domokos*, a győri Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér igazgatója; *Kührner Éva*, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár munkatársa; *Németh Márton*, a Monguz Kft munkatársa; *Péterfi Rita*, a szentendrei Pest Megyei Könyvtár munkatársa; *Sinka Róbert*, a Monguz Kft munkatársa; *Szokmári Klára*, a budapesti Budai Nagy Antal Gimnázium könyvtáros tanára; *Vasbányai Ferenc*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária,
Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné**

Szerkeszti:

Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja az

**Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap**

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Horváth Sándor Domokos

A könyvtári konfliktuskezelés mediációs szemléletű megközelítése

Ebben az írásban néhány gondolatot szeretnék hozzátenni a könyvtári konfliktuskezelés témaköréhez, a meglévő és ismert kommunikációs, illetve minőségbiztosítási szemléletű stúdiumokat nem is annyira gazdagítva, inkább apróbb színesítéseket fűzve azokhoz, elsősorban gyakorlati szempontból, könyvtári vezetőként, igazságügyi közvetítőként (mediátorként) és NLP Master Practitioner szerepkörben szerzett néhány tapasztalatom mások által való hasznosíthatóságát remélve.

Azért mediációs-szemléletről beszélek, mert könyvtári vezetőként, munkatársként mediációs tevékenységről nem beszélhetünk, az ugyanis a vitás felek közötti teljes pártatlanságot és önkéntes részvételt követelne meg, amely nem áll fenn, sem akkor, ha munkáltatóként vagy munkatársként belső konfliktust menedzselünk, sem akkor, amikor a könyvtárunk használójának panaszos ügyében járunk el. Az objektivitás, tárgyilagosság természetesen alapkövetelmény ezekben az esetekben is.

A mediáció definíciója így szól: olyan *önkéntes konfliktuskezelési módszer, amelyben a résztvevők a vitás ügyben nem érintett, semleges személy, személyek segítségével jutnak el a megoldáshoz. A megoldás az, amit a felek elfogadnak.* A definíció elemei közül „munkahelyi” szituációban tehát önkéntes részvételtől nem beszélhetünk, hiszen a felhasználó-könyvtári munkatárs közötti konfliktust kötelessége, a munkatárs-munkatárs közötti konfliktust felelőssége, a könyvtári szolgáltatás körében kialakult felhasználó-felhasználó közötti konfliktust pedig jól felfogott érdeke a könyvtári szervezet e kérdésben érintett munkatársának (mint a könyvtár képviselőjének) rendeznie. Mindannak ellenére, hogy a mediáció csak külső, pártatlan közvetítő bevonásával és a felek önkéntes döntése alapján értelmezhető, a mediáció elméletéből és gyakorlatából számos elem igen jól hasznosíthatónak tűnik a mindennapjainkban előforduló vitás helyzetek rendezése során. Átvehető és jól alkalmazható az az alapelv, hogy „a megoldás az, amelyet a felek elfogadnak.” Ne felejtjük el, hogy akár munkatársak, akár a könyvtár és a felhasználó kapcsolatáról is van szó, abból indulunk ki, hogy a feleknek lesz még jövőjük egymással, tehát a későbbi együttműködés igénye alapvetően megköveteli, hogy a konfliktusban ne legyen „legyőzött fél”. Ennek lehetősége

egyrészt az, hogy megegyezésre jutunk; amennyiben azonban a konkrét szituáció ezt nem teszi lehetővé a könyvtári környezetben, akkor ezt (közel sem mediációként) helyettesítheti az, hogy a felek közötti hiteles és meggyőző párbeszéd során a felek álláspontjai – ha az egyetértés szintjét nem is tudják elérni – legalább a kölcsönös megértésig eljussanak, és arra alapozva egyfajta közös vélemény kialakítására is képesek legyenek.

A mediációs szemlélet azt taníthatja számunkra a hétköznapiakban, hogy a konfliktus nem veszély, hanem lehetőség, a másik fél pedig nem ellenség, hanem olyan partner, akivel a megbeszélés kezdetén bizonyos kérdésekben még távolabb áll egymástól az álláspontunk. A lényeg, hogy együttműködünk a másik féllel vagy felekkel, és erőfeszítéseinket a múlt sérelmei helyett a jövő lehetőségeiben rejlő megoldási módok közös felfedezésére összpontosítsuk. A mediációs felfogás szerint a konfliktus egyet nem értés, ellentét, vita vagy feszültség a felek között. A konfliktusok vélt vagy valós ellentéteken alapulnak, és a felekben erős indulatok keletkeznek.

A konfliktus kezelése a viták legtöbbszörében jelenlévők közötti kommunikáció formájában zajlik. Ennek során alapvető feltétel a másik fél iránti tisztelet és a másik minősítésének kerülése. Talán meglepő, de amikor ösztönösen azzal kezdjük a felháborodott ügyfél meghallgatását, hogy „Kérem, nyugodjon meg...” – akkor ezzel már minősítünk, hiszen az ügyfél ebből azt érezheti, hogy nem tartjuk tárgyilagosnak; zaklatottságát már akkor eltúloztunk minősítjük, amikor még meg sem ismertük a panaszát. Ehelyett a pszichológia eszköztárában „rapportként” szereplő rokonszenvertetés módszereit érdemes alkalmazni. Ha az NLP* eszköztárából közelítem meg a szituációt, akkor az ellenszenves szituáció rokonszenvesé változtatását kell elérnem.

Igen fontos tényező a konfliktus kezelésében az egyértelmű és világos beszéd, az adott problémára való koncentráció, valamint a türelem. Nem szabad a másik szavába vágni, félbeszakítani, és türelemmel és tapintattal kell kezelnünk, ha a másik fél teszi ezt mivélünk. A sikeres konfliktuskezelés kulcsa az, hogy anélkül érezzük át a másik fél helyzetét és a teljes szituációt, hogy magával ragadna bennünket annak érzelmi töltete.

A vitázó fél (esetünkben másik fél) általában értékeli, ha meghallgatjuk, hogy teljes figyelmünkkel felé fordulunk, kíváncsiak vagyunk a mondanivalójára, megértjük, és ezt a megértést jelezzük is a számára. Amennyiben a rokonszeny kialakul, a kommunikációról lassan leválnak a felfokozott érzelmi elemek, és egyfajta beszélgetéssé válik a konfliktuskezelés, amelyben a felek elkezdik céljaikat és elvárásaikat megfogalmazni, reálisan áttekinteni... Ez esetben a vita helyett az együttműködés fogja jellemezni a kapcsolatukat.

A megbeszélés során tisztázni kell a releváns információkat, azt, hogy valójában miről szól a konfliktus. Mi a tényleges oka, vagy mik a tényleges okai? Érdemes ezeket teljes mértékben feltérképeznünk, és ha ez megtörtént, akkor ellenőriznünk, hogy valóban erről, vagy ezekről szól-e a történet?

Példa 1. Az olvasó panaszolja, hogy reggel 9-kor nyit a könyvtár, és nem engedik be korábban. Könyvtáros: – Tehát, ha jól értem, az a probléma, hogy ha 9 óra előtt érkezik, akkor az aulában kell várakoznia. Olvasó: – Igen. Könyvtáros: – Ez a várakozás ezek szerint megterhelő Önnek? Olvasó: – Persze. Lesni, ahogy ott tologatja a felmosót előttem

---

* NLP: neuro-lingvisztikus programozás – Recharld Bandler és John Grinder által az 1970-es években kidolgozott módszer a viselkedés gyors, könnyű és hatékony megváltoztatására.

a takarító. Könyvtáros: – A takarító 9 előtt felmos az aulában? Olvasó: – Igen, és képelje, milyen érzés, hogy öt perc múlva a nedves kövön végigtrappolok, és én koszolom össze.

Az 1. példában úgy tűnt, hogy az olvasót a várakozás zavarja, valójában tisztában van a szabályokkal, és igazából nem az a gond, hogy nem mehet be a hivatalos nyitáskor korábban, hanem a takarítással kapcsolatos kényelmetlen érzése okoz gondot. A könyvtáros közli, hogy ezt a rossz takarítási gyakorlatot módosítja, az olvasó pedig elégedetten távozik. A megbeszélés során az elhangzott kijelentések tárgyilagos és előremutató átformálásával csökkenteni lehet a szituációs feszültséget, és el lehet vinni a kommunikációt a megoldás keresésének irányába.

Példa 2. Olvasószolgálati munkatárs: – A feldolgozás csiga lassan juttatja el hozzánk az új könyveket. Feldolgozó munkatárs: – Ti vagytok a csiga lassúak, mivel képtelenek vagytok időre leadni az igényeket. Persze, hogy csúszik a beszerzés. Munkáltató: – Látom, egyetértés van abban, hogy gyorsítanunk kell ezt a munkafolyamatot. Ki mit tudna tenni a maga területén ennek érdekében? (Ekkor a felek rátérnek a munkaszervezési kérdések megbeszélésére.) A vita rendezésében érdekelt munkáltató elengedi a füle mellett a kommunikáció sértő elemeit, kizárólag a számára releváns információra fókuszál, annak alapján definiálja a továbblépést megalapozó állapotot. Az általánosan megfogalmazott problémát pejoratív tartalma ellenére tárgyilagosan érdemes kezelni, és alaposan megvizsgálni.

Példa 3. Olvasó: – XY könyvtáros kisasszony szemét módon viselkedik velem! Könyvtáros: – Sajnálattal hallok, hogy ilyen kép alakult ki Önben. Kérem, mondja el pontosan, hogy miként viselkedik XY? Olvasó (kicsit zavartan): – Hát szemét módon! Könyvtáros: – Értem. Mikor viselkedett így Önnel XY kolléganő? Olvasó: – Mindig! Könyvtáros: – Hány éve olvasója Ön a könyvtárunknak? Olvasó: – Tizenkét éve. Könyvtáros: – Tehát tizenkét éve fennáll ez a probléma? Olvasó: – Valójában csak az utóbbi időben. Könyvtáros: – Mikor történt ez Önnel utoljára? Olvasó: – Ma délelőtt. Könyvtáros: – El tudná mondani, hogy mit mondott Önnek a XY? Olvasó: – Igen. *Azt, hogy megint késtem, és bírságot kell fizetnem.*

Példa 4. Olvasó: – A pultos Jucikára szeretnék panaszt tenni. Könyvtáros: – Értem. Elmondaná nekem, hogy mi a konkrét panasz? Olvasó: – Az egy ribanc! Könyvtáros: – Ó! Pontosítaná, hogy mi a gondolja Jucika viselkedésével? Olvasó: – Úgy viselkedik velem, mint egy ribanc. Könyvtáros: – Ahhoz, hogy segíteni tudjak, ennél részletesebben kell ismernem a problémáját. Tudna példát mondani? Olvasó: – Hááát ... a hangja. És a ruhája. És ahogy mutogat. Könyvtáros: – Kérem, segítsen nekem, hogy jobban megértsem! Pontosán milyen Jucika hangja, ruhája és a gesztusai? Olvasó: – Azt nem tudom leírni. Könyvtáros: – Valóban, az ilyesmit nem könnyű leírni. Tudna valaki mást említeni, aki hasonlóan viselkedik? Olvasó: – Igen! A volt feleségem... (elvörösödik)

Példa 4. Olvasó: – Kiborító ez a könyvtár, mindig dühös leszek, amikor ide jövök. Könyvtáros: – Mindig, kivétel nélkül, minden esetben dühös lett, amikor ide jött? Olvasó: – Oké, hétfőnként nem. Könyvtáros: – Ezt örömmel hallok. Elmondaná, hogy miben más a hétfői nap? Olvasó: – Akkor van elég parkolóhely az intézmény előtt...

Az általánosan megfogalmazott állítások pontosítása többnyire továbblépést jelent a probléma kezeléséhez.

Példa 4. Munkatárs: – Velem mindig kitolnak! Munkáltató: – Konkrétan ki szokott kitolni veled? Munkatárs: – A Jenő. Munkáltató: – Tudsz példát mondani arra, amikor a Jenő kitolt veled? Munkatárs: – Tegnap is rendetlen volt az íróasztala...

Példa 5. Olvasó: – A beiratkozási díj megfizethetetlen. Könyvtáros: – Miből gondolja ezt? Olvasó: – Amikor először beiratkoztam ide, akkor még alig kellett valamit fizetni. Könyvtáros: – Meg tudná mondani, hogy mikor volt ez? Olvasó: – 1982-ben...

Példa 6. Olvasó: – Panaszom van a kávéautomatára. Könyvtáros: – Konkrétan mi a panasz? Olvasó: – Kevés cukrot kapok a kávéhoz. Könyvtáros: – Ezek szerint keserű a kávé? Olvasó: – Nem keserű, de én nagyon édesen szeretem...

A fenti néhány példával azt kívántam szemléltetni, hogy a problémakezelés igen fontos elemének tartom egyfelől a vita rendezésében részt vevő könyvtári alkalmazott teljes higgadságát, azt hogy ne vegye át az érzelmi töltetet a panaszos féltől, másfelől a helyes kérdésfeltevésben szereplő lehetőségek hatékony kihasználását. Ennek során célszerűnek látom kerülni az általános kérdéseket: miért, mi a baja velünk, mi a baja a szolgáltatással stb. Ehelyett a probléma udvarias kicsomagolására kell törekedni, egyfelől az érzelmi köntösből, másfelől az általánosítások homályából. Az általánosságokhoz képest a konkrétumok üdítően kezelhetőbbnek tűnnek.

Legyünk bátrak elismerni, ha nincs igazunk, ha tévedtünk, vagy ha javítanunk kell a korábbi gyakorlatunkon. Egy percig sem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a panaszos fél sértő, esetenként felháborító vagy kiborító megnyilvánulásai mögött általában tárgyilagosan megfogalmazható és kibontható indokok húzódnak, amelyek valóság tartalmáról, cselekedetének helyességéről ő maga meg van győződve.

Minden esetet komolyan kell venni, ugyanakkor, ha különösebb mérlegelés nélkül is nyilvánvaló, hogy a panaszos fél fellépése indokolatlan, panaszja nyilvánvalóan alaptalan vagy kezelhetetlen (mert mondjuk, politikai, vallási vagy más értékítéleten alapuló meggyőződés van mögötte, vagy a panaszos mentálisan problematikus). Ilyen esetekben nem látom értelmét érdemi párbeszéd kialakításának, ehelyett a vélemény meghallgatására érdemes szorítkozni, abban történő érdemi állásfoglalás nélkül.

Jelen írás terjedelmi keretei között nem törekedtem a könyvtári panaszkezelés teljes problematikájának feltárására, inkább egy közvetítői szemléletű panaszkezelés lehetőségének felvillantásával szeretném a témakör gazdag elméleti és gyakorlati repertoárját színesíteni.

Hozzászólás

Kedves Szerkesztő Úr!

Örömmel tapasztalom, hogy a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* el és „mozog”, köszönöm az egy-másután érkező tiszteletpéldányokat. Az is örömmel tölt el, hogy az OSZK-KMK régi olvasáskutatói osztályának kutatási eredményei nem merültek feledésbe, és mint a múlt állapotának újjelzői, meg-megjelennek fiatal kollégák hivatkozásaiiban. Mint például Kálar Tímea *Olvasás és információszervezés* című tanulmányában, amely a 3K 2015/4. számában (16-31. p.) látott napvilágot. Anélkül azonban, hogy a téma iránt dicséretesen érdeklődő kolléganőnek kedvét akarnám szegni, kénytelen vagyok egy-két kritikai észrevételt is fűzni cikkéhez. Nem kívánok módszeres szöveghitványt alkalmazni, az a cikk mögött álló szakdolgozat konzulensének dolga.

A dolgozat első felének nagyszámú, és meglehetősen vegyes adatának seregszemléjéről sem kívánok részletebben szólni, leszámítva azt, hogy az internetről levett adatokat nem ártott volna szigorúbb kritikával szemlélni, és bővebb információkba ágyazni. A könyvvoletás kritériumai ugyanis sok esetben felmérésenként változnak. (És azt csak zárójelben jegyzem meg, hogy a 17. oldalon szereplő táblázat minden cellájának adata más-más felmérés, más-más szerző munkájának gyümölcse; nem ártott volna egy részletesebb forrásmegjelölés. A könyvvolet nem olvasók 41 százalékos adata például néhai Mándi Péter – a magyar olvasáskutatás egyik úttörője – országos reprezentatív felmérésének eredménye, amely annak idején a „szocialista kultúrforradalom” főfunkcionáriusai körében nagy riadalmat keltett.)

Amiért valójában hozzászólásra szántam el magam, az a dolgozat második fele, ahol a szerző saját felmérésének eredményeit ismerteti. Övatosságra inteném az ifjú kollégát, amikor ennek az online-vizsgálatnak az adatait elemzi. A legfőbb problémám: nem tudom, kiket hípoívisel az a 219 ember, aki a számítógépre feltett kérdőívre hajlandó volt válaszolni, akiknek 80 százaléka nő, és akik túlygomórész legálább érettségiztek. Csak annyit tudunk rónézésre is róluk, hogy kivételes kulturális aktivitás várható tőlük. És ez be is igazolódik: a válaszadónak csaknem mindegyike könyvvoletos, és közel kétharmada könyvvoletári tag – egy olyan országban, ahol az olvasás innmár kisebbségi tevékenységnek számít, és a felnőt népességnek csak bő tizede könyvvoletártag stb. Hasznosabb lett volna talán csupa könyvvoletári tagot megkérdezni (pl. az esztergomi városi könyvvoletár használót), az is átlag fölötti eredményeket hozott volna, de legálább behatárolható, jól értelmezhető mintán tette volna.

Különösen fájdalmas volt a számomra, hogy kedves témám, a határon túli magyarság olvasáskultúrája így elsikhadt ebben a dolgozatban. Megértettem volna, ha bele sem kerül (hiszen nehéz olyan mintákat létrehozni, amelyekben a határon inneni és túli reláció megbízható módon összehasonlítható), de egy kis leleménnyel az is megoldható lett volna: például az esztergomi és a párkányi városi könyvvoletár használatának egybevetésével.

Mindezzel nem akarom Kálar Tímea további kutatási kedvét elvenni. Ellenkezőleg, szeretném, ha jövendő vizsgálatai jobb határfokkal járulnának hozzá a magyar olvasáskultúra nyomon-követéséhez.

Gereben Ferenc

Helyismereti gyűjtemények szerepe a MATARKA építésében¹

A rendszerváltozás új fejezetet nyitott a hazai periodikák történetében is. Régi nagy múltú lapok megszűntek, újak indultak, de sokan közülük kérész életűek lettek. Emellett új hordozó közeg jelent meg. Sok szerkesztőség – kihasználva az informatika nyújtotta lehetőségeket – a nyomtatott forma helyett részben vagy teljesen elektronikus verzióra váltott, és elfogadottá vált az open access publikálási forma is. Ezt a hordozóközeg-váltást sok esetben a gazdasági kényszer is siettetette.

A folyóiratpiacon egyre nehezebb volt eligazodni, nehéz volt követni lapok megszületését, elmúlását és átalakulását. Még nehezebben lehetett információt szerezni a lapokban megjelenő cikkekről. A hagyományos keretek között folyó repertorizálás a végnapjait élte; kérések, átfedések, hiányok egyaránt jelen voltak a papír kiadású bibliográfiák életében, és nem könnyítette meg a feltárást a kötelempéldányok beszolgáltatási fegyelmeének lazulása sem. Az *MNB Időszaki Kiadványok Repertóriumának* papír kiadása 57 év után, 2002 végén megszűnt.

Az egyre kiterjedtebb publikációáradatban mégsem maradhattak analitikus feltárás nélkül a periodikák és tanulmánykötetek. Már 2003-ban megkezdődött a gondolkodás a kurrens és retrospektív repertorizálás jövőjéről, meg arról, hogy annak megvalósítását informatikai eszközökkel és együttműködéssel lehetett csak elképzelni. Néhány éven belül több kezdeményezés is napvilágot látott.

2003-tól kezdett működni a MATARKA (**M**agyar folyóiratok **T**artalomjegyzékeinek **K**ereshető **A**datbázisa). 2004-ben pedig elindult az EPA (**E**lektronikus **P**eriodika **A**rchívum), melynek előzménye 2001-re nyúlik vissza, amikor az OSZK-MEK berkeiben felmerült a kérdés, hogy az internet változó világában az elektronikus periodikák megőrzése és szolgáltatása nem biztosított, és ez ellen tenni kell valamit. 2003-ban elkezdődött a magyar vagy magyar vonatkozású internetes és más forrásokon (CD-n vagy DVD-n) is fellelhető digitális kiadványok gyűjtése, archiválása, könyvtári szempontok szerinti feldolgozása, majd 2004-től szolgáltatása. Az adatbázis katalógusa jelenleg 2701 kiadvány leírását tartalmazza. Elvezet a távoli online elérésű lapokhoz, és regisztrálja az off-line elérésű digitális kiadványokat, valamint biztos hozzáférést nyújt 54.238 saját archiválású folyóiratfüzet tartalmához. Vannak olyan tételek, amelyek egyetlen lelőhelye az EPA Ar-

---

¹ A MKE 47. Vándorgyűlésén, Szolnokon a Helyismereti Szekcióban elhangzott előadás szerkesztett változata

chívum. A felhasználót több szempontból visszakereshető katalógus segíti, és mód van böngészésre is.

2008-ban indult a HUMANUS (Humántudományi tanulmányok és cikkek adatbázisa) amely, a magyar vonatkozású humántudományi nyomtatott és elektronikus időszaki kiadványok és tanulmánykötetek számbavételét végzi a kezdetektől napjainkig. Az adatbázisban több mint 150 ezer cikk, 120 ezer tanulmány található. A bibliográfiai leírások elvezetnek a dokumentum teljes szövegéhez is, amennyiben azok elérhetők.

A MATARKA

A MATARKA adatbázisának építését a Miskolci Egyetem körül kialakult lelkes könyvtárosi csoport kezdte el 2002-ben. Az adatbázis egy év múlva már a nagyközönség számára is hozzáférhető volt. Építésének alapelve az önkéntesség. 2015 nyarán 35 könyvtár, 30-nál több szerkesztőség és 8 magánszemély végezte a feltöltést, amely részben kézi bevittel, részben rekordok konvertálásával történik. A szakmai munkát a MATARKA Egyesület koordinálja. A magyar kiadású szaklapok feltárása a megjelenést követően szinte azonnal megtörténik a tartalomjegyzékek alapján, de folyamatos a retrospektív feltárás is. Ez a gyors adatbevitel naprakészséget eredményez, elmarad viszont a tárgyszavazás.

A MATARKA adatbázis tartalma 2015 őszén 1.619 periodika 317.893 szerzőtől származó 2.223.577 cikk lelőhelye. Különösen bőséges a természet- és alkalmazott tudományok köréből származó anyag, emellett foglalkoznak társadalomtudományi, bölcsészeti és művészeti folyóiratok feltárásával is. A bibliográfiai adatokon túl – ahol lehetőség – a felhasználó hozzájuthat a teljes szövegek közzétételéhez is, jelenleg 504.546 ugróponton keresztül. Amennyiben pedig a periodika nem rendelkezik digitális változattal, online másolatküldést lehet kérni az OSZK közreműködésével.

Az adatbázis közkedvelt a használók körében, hiszen ingyenesen és egyszerűen használható. A klasszikus funkciók – mint böngészés, egyszerű-összetett keresés – mellett számos finomítási lehetőség segíti a minél pontosabb keresést. Az elmúlt évtizedben közel 20 millióan használták a MATARKA adatait. Kijelenthető tehát, hogy a MATARKA esetében jelentős, nagy hatású adatbázisról van szó, amely egyre fejlődik. A folyamatos fejlesztőmunkának köszönhetően 2011-től már közös keresőfelületen kereshető az EPA-val és HUMANUS-sal.² Így jelenleg összesen 4077 periodika, 12 258 tanulmánykötet adatai érhetőek el. A közelmúltban társultak a HUNGARICANA-val, és a tervek között szerepel az akadémiai repozitóriummal, a REAL-lal történő együttműködés is. Így válik egyre teljesebbé a magyar nemzeti periodika vagyion feltárása.

Helyismereti dokumentumok feltárásáról

Szomorú tapasztalat, hogy a nagy adatbázisokban mintha kicsit mostohagyerekként bánnának a helyismereti dokumentumok feltárásával, különösen retrospektív feldolgozás terén. Pedig erre egyre nagyobb szükség van, hiszen virágkorukat élik a különböző helytörténeti pályázatok, iskolai kutatómunkák, amelyekhez sokan keresnek helyi vonat-

² Lásd: Burmeister Erzsébet: Az EHM (EPA + HUMANUS + MATARKA) közös kereső létrejötte. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2011. 11. sz. 25-31. p.

kozású forrásokat. Kívánatos lenne tehát, hogy a sokszor csak szűk körben ismert, de fontos – és sok esetben országos jelentőségű tartalmakat is hordozó – helyi kiadványok is feltárássra kerüljenek. A helyismereti dokumentumok feltárását pedig ki más végezhetné el leghatékonyabban, mint egy helyismereti könyvtáros?! Esetünkben ugyanis olyan cikkekről, tanulmányokról van szó, amelyek nemcsak témájukban kapcsolódnak egy szűk régióhoz, hanem ott jelennek meg, sokszor könyvesbolti forgalomba sem kerülnek, ezért azután nehezen hozzáférhetőek. A helyismereti könyvtárosnak viszont könnyebb információt szerezni létükről, könnyebb hozzájuk férni, hiszen a szerzők, a kiadók az adott földrajzi helyen vannak, és a kötelespéldányokat is könnyebb begyűjteni a kiadás helyén, a régi számokat könnyebb fellelni egy-egy gyűjtemény mélyén.

A helyismereti gyűjtemények végeznek is feltárást, de sokszor csak lokális adatbázisok számára, amelyek csak egy szűk kör számára és többnyire csak helyhez kötöttek (nem online) használhatók. Fontos lenne tehát szélesebb körben is közkinccsé tenni a helyismereti publikációkat, ami nemcsak a kutatók munkáját segítené, hanem jó reklám is lenne a könyvtárnak, a településnek, a régióknak, hiszen reprezentálja annak múltját, tudományos életét.

Az említett három adatbázis helyismereti dokumentumainak feldolgozottságát tekintve azonban az látható, hogy pl. a HUMANUS helytörténeti fejezetének tudományterületi felelőse sincs. Az EPA tartalmaz 476 regionális lapcímet, amelyek jelentős része (kb. 40 %-a) 1945 előtti kiadvány, a közzététel pedig a digitalizálás menetének függvénye, tehát sokszor nem teljes sorozatokhoz lehet hozzáférni. A MATARKA esetében pedig 2015 nyarán csak hét megyei könyvtár és egy városi könyvtár vett részt a közös munkában, közülük három nem is helyismereti periodikát dolgoz föl. Nem meglepő talán az sem, hogy a bedolgozó könyvtárak többsége az Észak- és Kelet-Magyarországon található gesztor intézmény közelében van.

A feldolgozott lapok száma:

1. II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, Miskolc (32)
2. Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, Eger (8)
3. Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, Zalaegerszeg (2)
4. Hamvas Béla Városi Könyvtár, Tiszaújváros (3)
5. József Attila Megyei és Városi Könyvtár, Tatabánya (4)
6. Méliusz Juhász Péter Megyei és Városi Könyvtár, Debrecen (15)
7. Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza (10)
8. Takáts Gyula Megyei és Városi Könyvtár, Kaposvár (2)

Az igazsághoz hozzátartozik azonban az is, hogy helyinek mondható folyóiratok feldolgozása folyik az ország különböző nagykönyvtáraiban (például az. OSZK-ban) is.

A MATARKA jelentősége a helyismereti, könyvtári munkában

Úgy gondolom, kijelenthető, hogy a MATARKA ma már egy sokak – laikusok és könyvtárosok – által rendszeresen használt és megkerülhetetlen adatbázis. Különösen a közös kereső használata esetén jellemző a nagy találati halmaz, de a legtöbb rekordot a MATARKA szolgáltatja. Ezt mutatja az alábbi példa is: A „*Szabolcsi földvár*” keresőkérdés-

re a közös felület használata esetén 7 találatot nyerünk, ebből az EPA 0, a HUMANUS 2, a MATARKA 5 találatot adott.

Finom kereséseket azonban különösen a MATARKA tesz lehetővé, ami különösen a sokirányú tevékenységet végző, majd intézményeknek is nevet adó személyek esetén hasznos.

Például, a Szabolcsban közismert „Jósa András” régész és orvos esete ilyen, aki utóbb múzeum és kórház névadója is lett. Amennyiben kizárólag az orvosi tevékenységére vagyunk kíváncsiak, eredményesen használhatjuk ki a MATARKA részletes és tovább finomítható keresési metódusát, mely 7 releváns találatot is eredményez. Ezzel szemben a másik két adatbázis egyetlen találatot sem ad.

Nagy öröme szolgálhat a helytörténeti kutatóknak, amikor a retrospektív feltárás eredményeként olyan rejtőzködő „gyöngyszemekre” bukkannak, amikről a feltárások hiányában senkinek sem volt korábban tudomása. Pl. a „Kisvárdai kórház története 1945 előtt” témában a *Magyar Kórház* című folyóirat 1934-es számában megjelent és feltárt írás.

A MATARKA használata, amellet hogy ország-világ megismerheti a helyi kiadványok írásait, könyvtárközi kölcsönzésekhez is vezet. A nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár esetében az adatbázis statisztikai jelentései világosan elárulják, hogy például 2015 szeptemberéig a *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemléből* 25, a *Könyvtári Kis Híradóból* 7 kérés történt. Azt gondolom, erre büszkék lehetünk, hiszen a kérések száma is jelzi a helyi folyóirataink feltárásának hasznosságát, és nekünk, könyvtárosoknak pedig azt jelenti, hogy nem végzünk felesleges feltáró munkát.

A MATARKA újabb felhasználási területe a tudományos tevékenység regisztrálásában van. A rekordok MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára) adatbázisba történő automatikus átemelése révén hasznos segítői az adatbevitelnek.

Összegzés

Végül is elmondható, hogy a MATARKA olyan jelentős adatállománnyal rendelkező hazai folyóirat-adatbázis, amely hasznos társunk – főleg a közös keresőfelülettel kiegészítve – az információkeresésben, a dokumentumokhoz való hozzájutásban, de a tudományos tevékenység regisztrálásában is. Kikerülhetetlen a kurrens és retrospektív helyismereti tájékoztatásban. A kutatók és könyvtárosok közös érdeke, hogy minél több helyismereti publikáció kerüljön be adatállományába.

Kührner Éva

Módszertani ajánlás

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkársága
2015. október 30-án közzétette a Könyvtári Minőségügyi Bizottság által készített új módszertani ajánlást, amely a jogszabályokban előírt könyvtári minőségirányítás bevezetését segíti elő. Az ajánlás elérhető a kormányzati portálon, valamint az Oktatási és Kulturális Közlönyben is megjelenik.

Egy felmérés tanulságai

Avagy miként befolyásolják a férfiak könyvtárhasználati szokásai a munkaszervezést?

Az előzményekről

Lassan már tíz éve annak, hogy a British Council és a Könyvtári Intézet közös szervezésében Magyarországon járt az angol olvasásfejlesztés jeles képviselője, Rachel van Riel. A 2007-es négynapos képzés számos olyan módszerrel ismertette meg a téma iránt érdeklődőket¹, amelyek az idáig egyáltalán nem vagy abban a formában nem voltak ismertek hazánkban. Azon túl, hogy a Nagy-Britanniában már kipróbált és bevált, a különböző korosztályok számára hasznosítható olvasásfejlesztési módszereket bemutatta, a résztvevőkben tudatosította az olvasói szokásokkal kapcsolatos mérések fontosságát, az ilyen típusú felmérések szükségességét. Mindezt annak érdekében, hogy szolgáltatásainkat a könyvtárhasználók igényeihez igazítva alakíthassuk ki, hogy munkánkat a folyamatos fejlesztés jegyében végezhessük. Az angol előadó többek között beszélt arról, hogy a nők és férfiak könyvtárhasználati szokásait vizsgálva szembesültek a ténnyel, miszerint nagyságrendekkel kisebb a férfiak hajlandósága arra, hogy megszólítsák a könyvtárost, ha segítségre van szükségük. Beszélt annak fontosságáról, miként lehet úgy az olvasó rendelkezésére állni, gátlásait oldani, hogy az ne tolakodásnak, hanem ösztönzőleg, bátorítólag hasson. De szó esett a könyvtárban töltött idő méréséről is, hiszen ezáltal vált világossá, hogy valójában milyen rövid is a könyvtáros számára rendelkezésre álló idő, amikor is kapcsolatba léphet az olvasóval, s elérheti, hogy aki egyszer már betért a könyvtárba, az ne távozzon olvasnivaló vagy információ nélkül. Az ő méréseik szerint az angol közkönyvtárakban átlagosan nyolc percet töltöttek a könyvtárhasználók. És ebben az átlagban benne voltak a könyvet éppen csak visszahozó, az intézményben két percet eltöltők épp úgy, mint a két órát a számítógépnél ülők.

A 2007-ben megismert adatok sok éven át foglalkoztattak: azóta kerestem a megfelelő helyszínt a fenti mérés hazai lefolytatására. 2013-ban aztán Szentendrén a Pest Megyei

---

¹ <http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/olvasokozpontu-olvasasfejlesztes/#more-451>

Könyvtárban az akkori intézményvezető, Nincsevics Klára támogatta az ötletet, hogy megnézzük, mi hogyan is állunk ezen a területen.

De miért is érdekes a könyvtárban töltött idő vizsgálata?

Egyrészt nem árt tudnunk, hogy akár az első, akár a sokadik látogatására érkezőnél hány percünk, milyen lehetőségeink vannak a kapcsolatfelvétellel, a kiszolgálásra. Ugyanis, mint kiderült, sokan vannak, akik bár az első lépést megtették, bejöttek a könyvtárba, a konkrét helyzetben elbizonytalanodnak, nem mernek segítséget kérni, és dolguk végezetlenül távoznak. Miközben nagy erőket, számos eszközt bevetünk annak érdekében, hogy újabb és újabb célcsoportokat érjünk el és vegyünk rá a könyvtárhasználatra, nem jól élünk a lehetőséggel, amely a rendelkezésünkre áll. Ha szeretnénk megtartani, ráadásul új használókkal bővíteni a könyvtárunk olvasóinak körét, akkor valóban meg kell ragadnunk az alkalmat, és kezdeményeznünk kell. Mint Rachel van Riel előadásából kiderült, számukra sokkoló volt a szembesülés azzal, hogy sok esetben nagyon rövid a könyvtáros rendelkezésére álló idő. Ez volt tehát a mérés megkezdésének egyik oka. Másrészt éppen azon a tavaszon csökkentette a fenntartónk a létszámot, amely átszervezéssel, az addig folytatott gyakorlat és munkarend újragondolását tette szükségessé. Azokon az olvasószolgálati pontokon, ahol néhány évvel korábban egy időben ketten, sőt időnként hárman is teljesítettek szolgálatot, a létszámcsökkentés után általánossá vált az egyszemélyes feladatellátás. Ez csakúgy érintette a felnőtt kölcsönzést, a médiatár tevékenységét, mint a tájékoztató szolgálat munkáját. A megmaradt, sokkal szűkösebb létszám mellett kellett úgy kialakítani a munkarendet, hogy a legkritikusabb időszakokat ismerve lehessen – ha csak rövidebb időre is –, de segítséget küldeni a kollégáknak a zavartalan szolgáltatásnyújtás érdekében.

De miként alakultak a mi eredményeink? Előjáróban el kell mondanom, hogy a mérést nagy izgalom előzte meg, fogadásokat kötöttek munkatársaink, izgalommal várták az eredményeket. A konkrét diagramok felrajzolása előtt a kollégák sürgetésére a legelső dolgunk az volt, hogy kiszámoljuk a nálunk töltött idő átlagát. És ez 41 perc lett. Sokan voltak, akik a 8 percnél többet, akár fél órát is mondtak, de a 41 percet nem mertük volna megkockáztatni.

A mérés módszertanáról

Mivel a szentendrei Pest Megyei Könyvtár sajátosságaiból adódóan nem csupán azok vannak jelen az épületben, akik a könyvtárat használják, hiszen többek között színház is működik velünk egy fedél alatt, ezért nem a főbejáratnál folyt az adatgyűjtés. A felnőtt és a gyerekkönyvtári bejáratnál is dolgoztak kérdezőbiztosaink. 2013 tavaszán egy hetet jelöltük ki, olyan napokat, amelyek még az iskolai időszakra, de nem a vizsgák idejére estek. Mondhatni, igyekeztünk egy átlagos hetet választani, már ha van ilyen a könyvtárak életében. A mérés megkezdése elején, már rögtön a tervezéskor nyilvánvalóvá vált, hogy a legnagyobb kihívást az jelenti, miként tudjuk biztosítani az adatgyűjtés folyamatosságát. Vagyis hogy valóban a könyvtár nyitva tartásának teljes idejét lefedjük, hogy mindig fogadja valaki az érkezőket. Mivel csupán saját munkatársakkal ezt nem tudtuk megoldani, és ebben az időben közösségi szolgálatos középiskolai diákok még nem tevékenykedtek

nálunk, ezért önkénteseket vontunk be a munkába. Így tudtuk biztosítani, hogy valóban minden hozzánk betérő adatait rögzítsük.

Az adatfelvétel a következőképp zajlott. Kérdőbiztosaink mindenkit, aki belépett az olvasói térbe, megszólítottak, és elmondták, hogy felmérést végzünk annak érdekében, hogy képet kapjunk könyvtárhasználati szokásaikról. Egy sorszámozott cédulán rögzítették az érkezés időpontját, és arra kérték az olvasókat, hogy azt őrizzék meg a távozásukig. Majd a látogatás végétével felírták ezt az időpontot is, valamint a látogató nemét és életkorát. Mivel az adatgyűjtés a kölcsönzőpultok mellett zajlott, így akik kölcsönöztek is, azok pontos életkorát jelezte a számítógépes rendszer, és azt jegyezték fel a cédulára. Akik ezt a szolgáltatást nem vették igénybe, ott megbecsültük a látogatók életkorát. Egyébként ők voltak kevesebben. Egy-egy kérdőbiztos általában két órát töltött ezzel a feladattal, mivel hihetetlenül intenzív és fárasztó volt a munka. Mivel könyvtárunk szerdánként és vasárnap zárva tart, ezért a hét öt napján rögzítettük az adatokat. Itt érdemes egy pillanatra egy tipikus olvasói reakciónál elidőzni. Ez alatt az egy hét alatt nem volt olyan könyvtárhasználónk, aki ne tett volna eleget kérésünknek. Viszont többen is voltak, akik visszakérdeztek a mérés célját illetően, illetve többen aggodalmukat fejezték ki, hogy valójában nem a nyitva tartási idő esetleges szűkítése, a szolgáltatáscsökkentés vagy a könyvtár bezárásának gondolata áll a mérés háttérében. Pusztán ezekért a visszajelzésekért érdemes volt a mérésbe kezdenünk. Jó volt megtapasztalni, hogy van egy olyan használói kör, amely számára elképzelhetetlenek a hétköznapiak a könyvtár nélkül, vannak, akiket aggodalommal tölt el a gondolat, ha nem tudnának szolgáltatásainkhoz a megszokott módon és időkeretek között hozzáférni.

Minden nap az összegyűlt cédulákat borítékba tettük, külön a felnőtt és külön a gyerekönyvtárban gyűjtötteket. A hét zárultával aztán megkezdődött az adatfeldolgozás. Az érkezésre és távozásra vonatkozó adatokat ötperces sávokban rögzítettük.

Az eredményekről

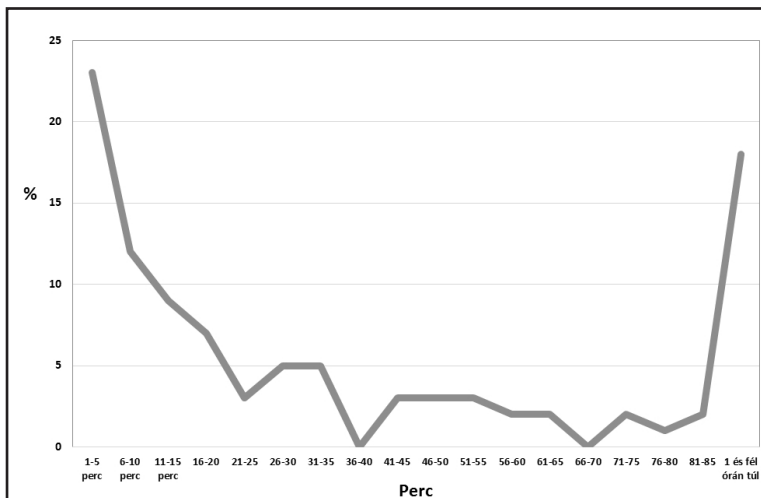
Amit a napi tapasztalataink és a sok évtizedes olvasáskutatási eredményekből tudunk, nálunk is igaznak bizonyultak: a nők nemcsak hogy többet olvasnak, de intenzívebb könyvtárhasználók is. A gyerek és a felnőtt könyvtári részben is kb. kétszer annyi nő fordul meg, mint férfi. Ez a gyerekönyvtárban várható is volt: hiszen minden oda betérő adatát rögzítettük, vagyis a gyerekekkel érkező felnőtteket is, ami ebben az esetben zömében az anyákat jelentette. A délelőtti órákban a kisgyerekes anyukák érkeznek nagy számban a könyvtárba, délután van inkább példa arra, hogy a gyerekeket az apák hozzák hozzánk, de ők érzékelhetően, és a számok tanúsága szerint is, kevesebben vannak. Tehát itt 72:28 a két nem megoszlása a nők javára. A felnőtt könyvtárban is igen hasonló, kétharmad-egyharmad közeli értékeket regisztráltunk, itt 62:38 volt a könyvtárlátogató nők és férfiak aránya.

Ha a gyerekönyvtárba látogatók kor szerinti megoszlását nézzük, azt tapasztaljuk, hogy a felső tagozatos korosztály az, amely a legnagyobb számban jelen van a részlegen. A gyereklátogatóknak több mint a felét (58 százalékát) ők teszik ki. Őket követik a 0-10 év közöttiek (15%), és szinte ugyanennyien vannak a 31-40 év közötti felnőttek. Gyerekönyvtárosaink a megmondható, hogy a délutáni időszakban nagy számban jelennek meg az általános iskola felső tagozatosai, akik tanulószobaként használják a könyvtá-

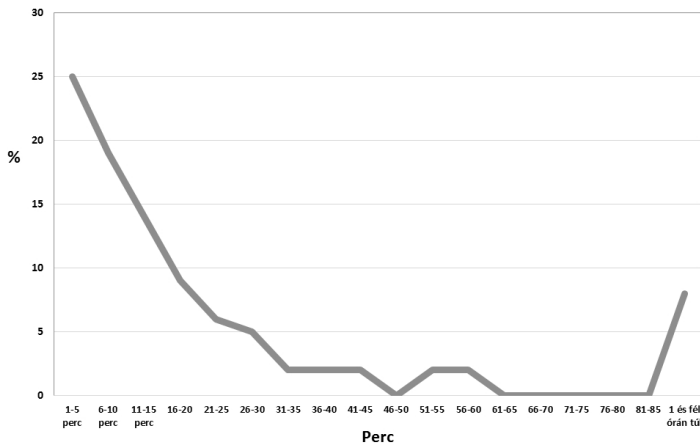
rat. A kutatómunkát igénylő házi feladatok megírásához, a projektmunka elkészítéséhez elengedhetetlen a könyves környezet, a kézikönyvtári állomány, az ismeretterjesztő könyvek gyűjteménye. Emellett az is fontos szempont, hogy a könyvtár olyan hely, ahol össze lehet jönni, kulturált körülmények között le lehet ülni, lehet együtt lenni, együtt dolgozni. Érdeemes lenne megvizsgálni, hogy a délutáni kötelező iskolában tartózkodás mennyiben változtatta meg a szokásokat. A gyerekeket kísérő szülőknél, mint azt a számok mutatják, elsősorban a harmincas éveikben járókra számíthatunk. De bizony nem egyszer akad rá példa, hogy a kisgyerekekkel a nagyszülők jönnek.

Mint az olvasáskutatás eredményeiből tudjuk, az ezredfordulóig a legintenzívebb felnőtt könyv olvasói csoport a húszas éveikben járóké volt. Ennek fényében érdekes, hogy nálunk manapság a harminc és negyven közöttiek azok, akik a legnagyobb számban (23%) jelennek meg az intézményben. Feltehetően egyre többen vannak azok, akik harminc éves koruk felett is tanulnak még, vagy már gyerekeiket hozzák, esetleg saját örömeikre térnek be hozzánk.

És elérkeztünk kiinduló kérdésünkhöz, vagyis ahhoz, hogy átlagosan mennyi időt tölt egy könyvtárhasználó a könyvtárban. Mint azt korábban már említettem, nálunk 41 percet, az angolok 8 percével szemben. A látogatóknak csaknem a negyede az, aki valóban csak néhány percet – alig 5 percet – tölt a könyvtárban. A diagramot nézve láthatjuk, hogy rajtuk kívül egy másik nagyobb tömeg azoké, akik másfél órát is meghaladó időt töltenek a könyvtárban (13%). S ha az átlag mögé nézünk, láthatjuk, hogy a nők és a férfiak másképp használják a könyvtárat. A nők jóval nagyobb számban érkeznek, de a könyvtárba látogató, nagyságrendekkel kevesebb férfi sokkal hosszabb időt tölt ott, mint a nők. Ők igazi „harmadik helyként” használják könyvtárat. Van közöttük olyan, aki irodaként, munkaszobaként használja az intézményt és szolgáltatásait a hét szinte minden napján, egy-egy alkalommal 6-8 órában is akár. Míg a nők célirányosan jönnek, visszaadják a könyvet, és utána néhány perccel belül a kiválasztott olvasnivalóval távoznak is, a férfiak elülnek, valóban itt töltik az idejüket. Az okokat illetően csak feltételezéseink lehetnek.

A férfiak könyvtárban eltöltött idejének hossza

A nők könyvtárban eltöltött idejének eloszlása

Az eredményekről

A felmérés tervezési szakaszában hosszasan mérlegeltük, hány kérdést tehetünk fel olvasóinknak. A minőségbiztosítás korában, amikor fontos az olvasói visszajelzés, és rendszeresen végeznek a könyvtárak használóiik körében igényfelmérő és elégedettségmérő vizsgálatokat, egy gyakran visszatérő nehézséggel is kell számolnunk. Ez a válaszadói hajlandóság kérdése. A témával már sok éve foglalkozó könyvtárosoktól tudjuk, hogy a válaszadói hajlandóság a felmérések számával egyre csökken. A megkérdezettek mind kevésbé mutatnak érdeklődést és hajlandóságot arra, hogy kérésünknek eleget tegyenek. Mi magunk azt gondoltuk, fontosabb, hogy minél többekre vonatkozóan legyenek adataink, s hogy egyáltalán megnézzük, hogy egy ilyen típusú adatgyűjtés milyen tanulságokkal szolgál, mint hogy minden bennünket érdeklő kérdést egy kérdőívre felvegyünk. Az egy másik történet, egy másik felmérés, egy másik alkalom lesz.

Számunkra is megdöbbentő volt, hogy elérendő közönségünk felét hiába a férfiak teszik ki, a könyvtárak csak töredékük használja. A nemzetközi olvasás-szövegértési vizsgálatokból tudjuk, hogy már a 9 és 15 éves gyerekek, fiatalok között is a lányok nagyságrendileg jobban teljesítenek, hogy intenzívebb könyvolvasók, hogy bensőségesebb viszonyban állnak az olvasással. és ez az eredményeikben is megmutatkozik. A két nem közti különbség az olvasás terén felnőtt korukra is megmarad. Kérdés hát, hogy a könyvtárak felismerve ezt a tényt, mit tehetnek és mit tesznek annak érdekében, hogy a könyvtárlátogató férfiak száma emelkedjen. Fontos lenne, hogy végiggondoljuk, milyen szolgáltatásokkal lehet nekik kedvezni, hogy miként kell újragondolnunk a gyarapítás kérdését, hogy élünk-e a kiemelésben rejlő lehetőségekkel, hogy a férfiak számára is vonzó módon mutatjuk-e be az olvasást mint szabadidős tevékenységet. Hogy csak néhányat soroljak a felmerülő kérdések sorából.

A mérést követően nem sokkal később került sor író-olvasó találkozónk következő vendégének kiválasztására. Igyekeztünk hát a felmérésből származó szempontokat beépíteni az előadó kiválasztásába. És nem kellett csalódnunk. Mint az estek zömében történni

szokott, vagyis hogy egy ilyen rendezvény látogatói főleg nők szoktak lenni, ez alkalommal a férfias téma és a férfi előadó férfilátogatóink számát is megnövelte. Nyilvánvalóvá vált, hogy nemhogy nem szabad elfeledkezni, de kifejezetten kedveznünk kell a férfiaknak, ha azt szeretnénk, hogy a jelenleginél nagyobb számban és arányban legyenek jelen a könyvtárakban. Legyen szó akár a kisfiúkról, a kamaszokról vagy a felnőtt férfiokról.

A fentiek mellett a mérés nem elhanyagolható tanulsága, hogy ismételt méréssel lehetőségünk nyílna annak megállapítására, hogy a kiemelkedő időszakok, a csúcsidezőszakok mutatnak-e valamilyen rendszert, van-e bennük szabályszerűség. Amennyiben igen, akkor tudjuk, hogy mikor lenne igazán szüksége erősítésre a kollégáknak. Ha a fenntartó lehetővé teszi a létszámemelést, már kész tervvel állhatunk elő, hogy mikor és mely posztokra kell még kollégát ültetnünk. Ezen túlmenően tudatosítani kell magunkban, hogy az olvasók egy része egészen rövid időre érkezik a könyvtárba. Ha azt szeretnénk, hogy elégedetten – könyvvel, információval vagy élménnyel – de semmiképp se üres kézzel távozzanak, ahhoz ösztönöznünk kell a bátrabb kérdezést.

A folytatásról

Számunkra is érdekes lesz megnézni, hogy néhány év múltán mennyiben változnak ezen a területen az olvasói szokások.

Nagy örömmel fogadtuk a százhalombattai könyvtár megkeresését, amelyben módszertani segítséget és támogatást, a tapasztalatok megosztását kérték egy hasonló felmérés lefolytatásához. Az utóbbi hónapokban ez meg is történt, így valamiféle kép kezd kirajzolódni arról, hogy egyedi esetről vagy valami általánosabb hazai jelenségről van-e szó, amikor az angol és a magyar adatok közti különbségről beszélünk. Továbbá egy határon túli régióból, a szabadkai városi könyvtárból érkezett megkeresés a felmérésbe való bekapcsolódásra. Várjuk a vajdasági adatokat, mert ez újabb adalékul szolgálhat a témánk kidolgozásához.

Végül minden, a munkában részt vett kollégámnak és az önkénteseknek köszönöm, hogy segítették ezt a munkát: Királyné Dorogi Edinának a szervezésben, Sárady Reginának és Polgár Zsuzsannának pedig az adatok feldolgozásában nyújtott segítségért.²

Péterfi Rita

---

² Lásd e számunkban Bajnok Tamara Látogatottsági felmérés a Hamvas Béla Városi Könyvtárban című írását! (A szerk.)

Látogatottsági vizsgálat a Hamvas Béla Városi Könyvtárban

A százhalombattai Hamvas Béla Városi Könyvtár 2015. április 13-18. és május 11-16. között egy-egy hetes látogatottsági vizsgálatot végzett. A felmérések idejét úgy választottuk ki, hogy minkét hét „átlagos” legyen, ne zavarja meg munkanap-átrendezés vagy nagyszabású iskolai-városi rendezvény. A vizsgálat eredményei a két hét átlagából származnak.

A felmérés módszertani hátterét a Pest Megyei Könyvtár (PMK) Hálózati Csoportjának köszönhetjük. (lásd: Péterfi Rita írását e számunkban. *A szerke.*)

A vizsgálat előkészítése és lebonyolítása

A vizsgálandó időszakok kiválasztása után a PMK Hálózati Csoportjával történő többszöri egyeztetés során alakult ki a felmérés menete. A vizsgálatot önkéntesek és – a középiskolások számára kötelező 50 órás közszolgálati munka keretében – diákok végezték.

A felmérésről hirdetést tettünk közzé a könyvtár Facebook-oldalán és honlapján, valamint levélben tájékoztattuk a középiskolákat. A meghirdetett alkalmak hamar beteltek, 10 és 16 óra között önkéntesek, 16 és 18 óra között, illetve szombat délelőtt középiskolások jelentkeztek az időpontokra. Egy munkanapot 2 órás intervallumokra osztottunk, így hétköznap 4, szombaton 2 időszáv keletkezett.

A vizsgált munkanapokon nyitástól zárásig a könyvtár bejáratánál minden látogatót tájékoztattunk a felmérésről, majd átadtunk neki egy A/7-es méretű űrlapot, amit távozáskor le kellett adnia. Az adminisztrációt végző személyek rögzítették a belépés és kilépés idejét, a látogató nemét és korát, valamint a kölcsönzés tényét.

Belépés.....óra.....perc	
Neme	férfi ☐ nő ☐
Kora	14 év alatt ☐
	aktív ☐
	65 év fölött ☐
Kölcsönzött?	
	igen ☐ nem ☐
Kilépés.....óra.....perc	

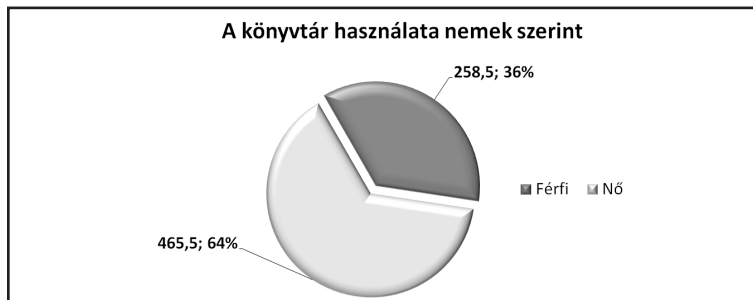
A munkanap végén az űrlapokat borítékba tettük és lezártuk. Az űrlapok feldolgozása során az Excel táblázatkezelő programot használtunk.

A táblázatban a következő adatok szerepeltek:

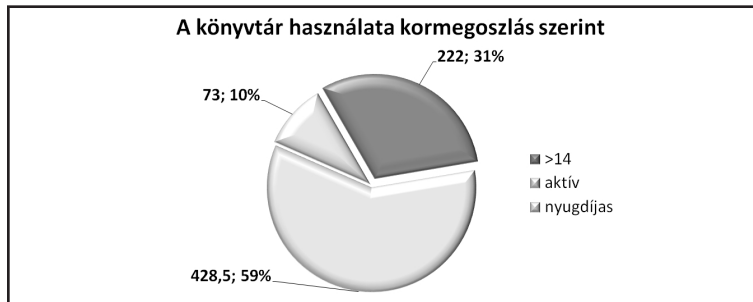
- sorszám,
- érkezés időpontja,
- távozás időpontja,
- a könyvtárban tartózkodás időtartama,
- a könyvtárban tartózkodás időtartama percre átszámolva,
- a látogató neve,
- a látogató kora,
- a kölcsönzés ténye,
- A könyvtárban tartózkodás időtartamának jelölése (az adatok feldolgozása során) 15 perces intervallumokra elosztva (8 órás nyitva tartás esetén 32; 4 órás nyitva tartás esetén 16 intervallum).

Elemzés

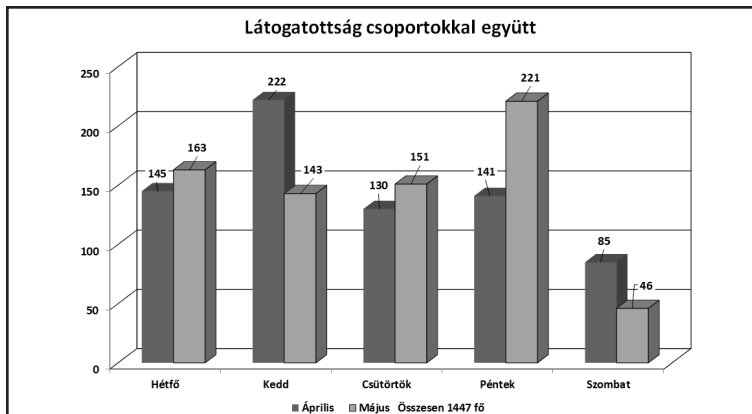
Könyvtárunk szolgáltatásait a vizsgált két időszakban (április 13-18 és május 11-16 között) 1447 fő vette igénybe. A nemek szerinti megoszlás azonos a trendekkel, a könyvtárat közel kétszer annyi nő használta, mint férfi.

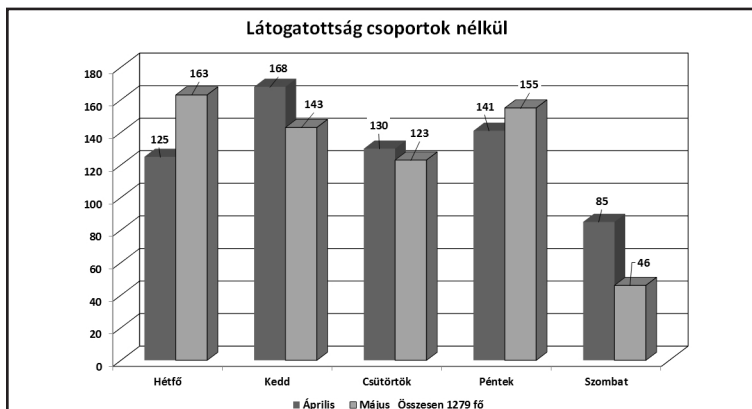
A kor szerinti megoszlás tekintetében elmondhatjuk, hogy a könyvtárat közel 60 százalékban aktív korú használók látogatták, 30 százalék 14 éven aluli és 10 százalék nyugdíjas korú látogató vette igénybe szolgáltatásainkat a vizsgált időszakban.

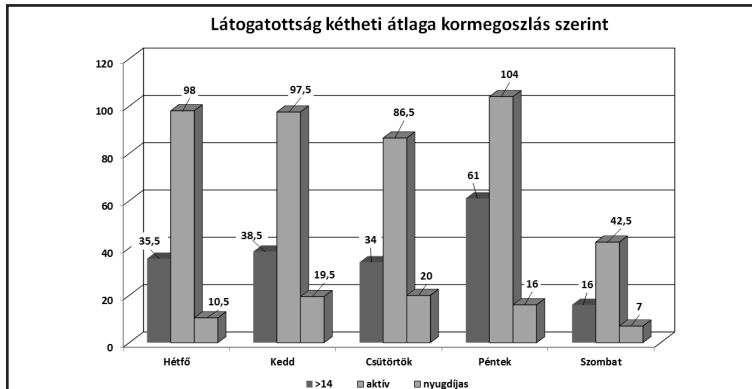
Az 1447 használó a teljes évre kivétve 37.622 látogatást jelent. Ha ezt az adatot Százhalombatta lakosságához viszonyítjuk, akkor elmondhatjuk, hogy a város minden lakója évente kétszer jön el az intézményünkbe.

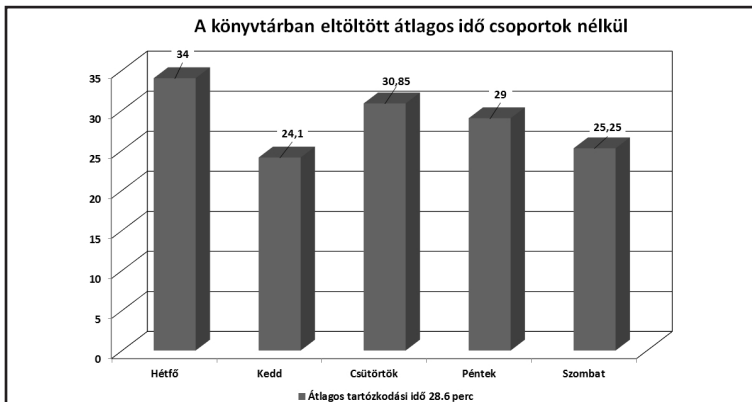
Erősen módosítja a képet a csoportos látogatások száma (iskolai vagy egyéb csoportok, például nyugdíjasok). A csoportos látogatások – értelemszerűen – nem egyenletesen vannak jelen a könyvtár életében; iskolai szünetek, nemzeti ünnepek stb. közeledtével számuk jelentősen megnő. A vizsgált időszak csoportos látogatásainak száma átlagosnak mondható.

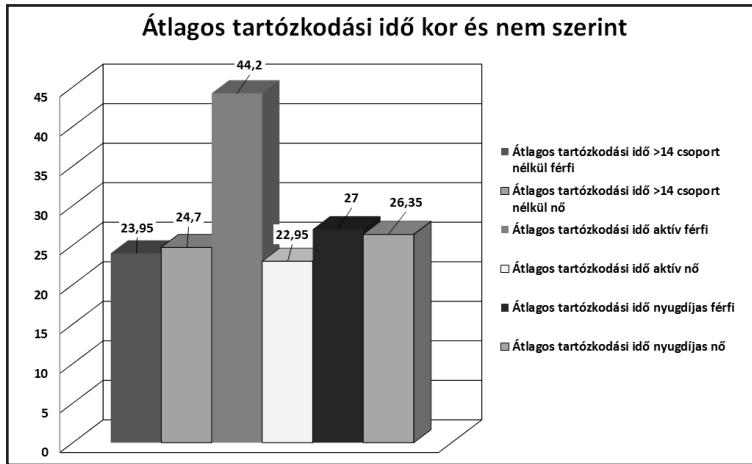
Szolgáltatásainkat minden korosztály igénybe veszi. A 14 éven aluliak a gyermekkönyvtárat, a Városi Archívumot és bizonyos esetekben a zenei könyvtárat látogatják; az aktív és nyugdíjas korú használóink a felnőtt- és gyermek részlegünket, a Városi Archívumot és a zenei könyvtárunkat egyaránt igénybe veszik.

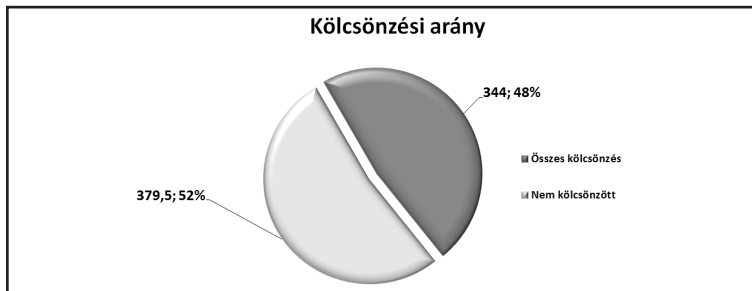
Használóink a vizsgált időszakban átlagosan közel fél órán keresztül (28,6 perc) vették igénybe a könyvtár szolgáltatásait. Amennyiben figyelembe vennék a csoportos látogatásokat, az itt töltött átlagos idő megnőne, hiszen az óvodás és iskolás csoportok általában 60-90 percet töltenek el nálunk.

A könyvtári tartózkodási idő korok és nemek szerint különböző. Legtöbb időt az aktív korban lévő férfiak töltötték a könyvtárban, átlagosan 44 perccel. Őket követik a nyugdíjas férfiak 27 perccel, majd a nyugdíjas nők következnek 26 perccel. A 14 éven aluli lányok átlagosan 25, a 14 éven aluli fiúk 24 perccel; legkevesebb időt, 23 perccel az aktív korú nők töltötték a könyvtárban a vizsgált időszakban. Az adatelemzés során kiderült, hogy az aktív korú férfiak átlagos 44 perces tartózkodási idejét az internethasználattal eltöltött idő emeli meg ennyire, ugyanis nem ritka a három-négy órás internetezés sem.

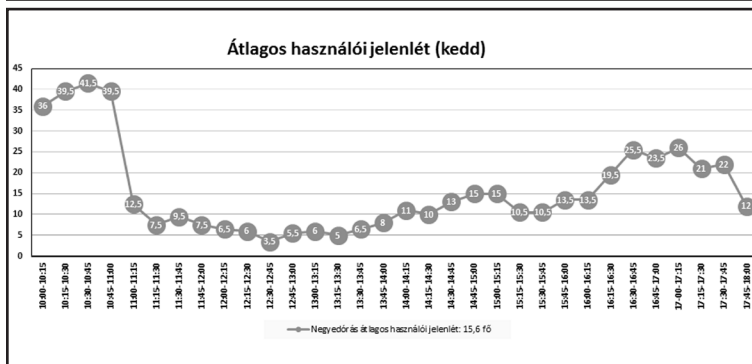
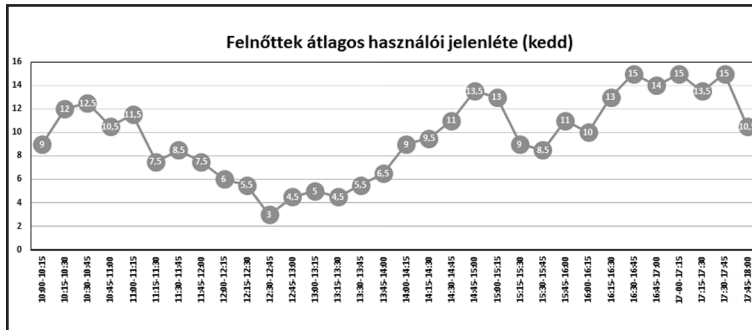
A dokumentumok kölcsönzésének tekintetében elmondhatjuk, hogy a könyvtárhasználók közel 50 százaléka kölcsönözött a vizsgált időszakban. A nem kölcsönzők jelentős százaléka a könyvtári látogatás során csak visszahozta a nála lévő dokumentumokat, új kölcsönzést nem kezdeményezett.

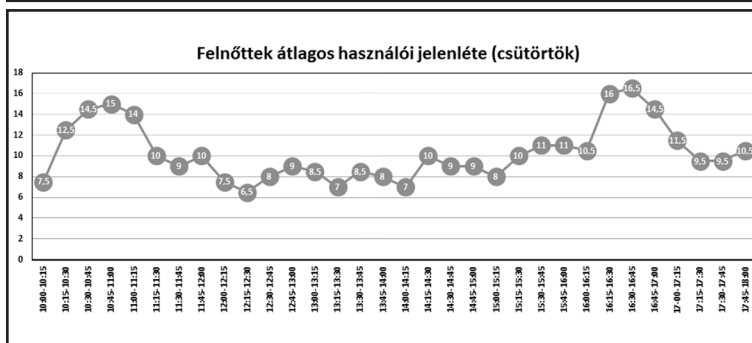
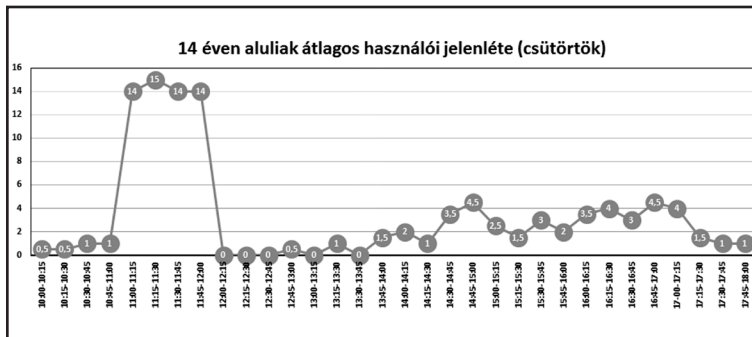
A következő grafikonokon naponként látható az átlagos használói jelenlét kétheti átlaga. Az első grafikon a 14 éven aluli, a második a felnőtt, a harmadik pedig a teljes látogatottságot tükrözi a nyitvatartási idő 15 perces felosztásában. Ezek az adatok azt tükrözik, hogy az adott időpontban hány gyermek, illetve felnőtt veszi igénybe a könyvtár szolgáltatásait. A 14 éven aluliak kiugró adatai csoportos látogatást jelezhetnek (a gyermek- és zenei könyvtárban, illetve a Városi Archívumban).

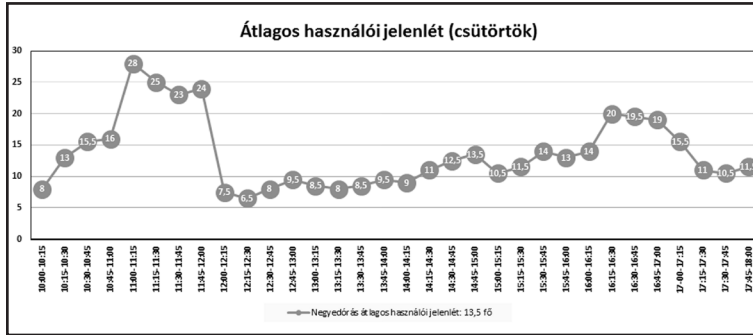
A grafikonok nem tükrözik a könyvtár részlegeinek kihasználtságát, hiszen a felnőtt korú használók akár kísérőként is megjelenhetnek a gyermekkönyvtárban, illetve nem biztos, hogy belépnek a felnőtt könyvtár olvasói terébe, hiszen használhatják a folyóirat olvasót, illetve az internetezési lehetőséget, esetleg a könyvtár közösségi tereit. A Hamvas Béla Városi Könyvtárat ugyanis nemcsak kölcsönző helyként használják a városlakók, hanem közösségi térként is, hiszen ez az egyetlen hely Százhalombattán, ahol hétköznap 8, szombaton 4 órán át kulturált környezetben tölthetik el az időt.

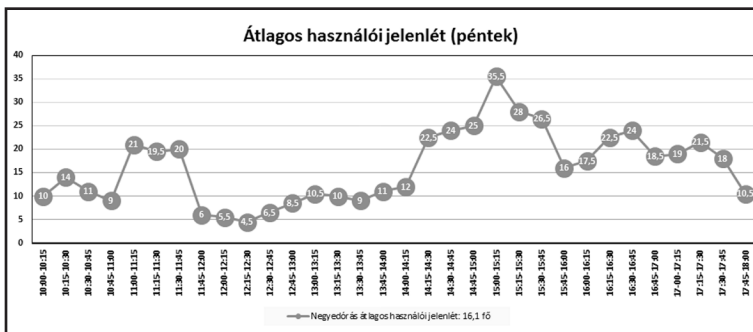
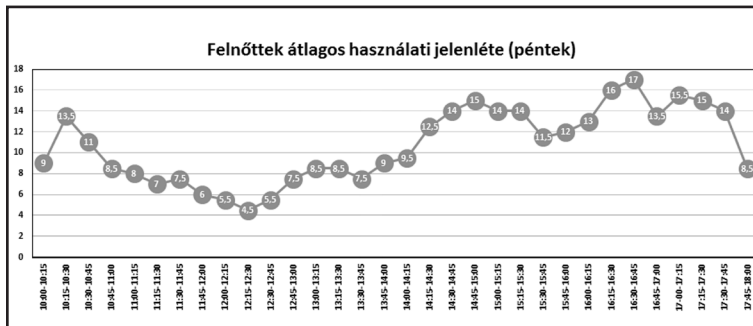
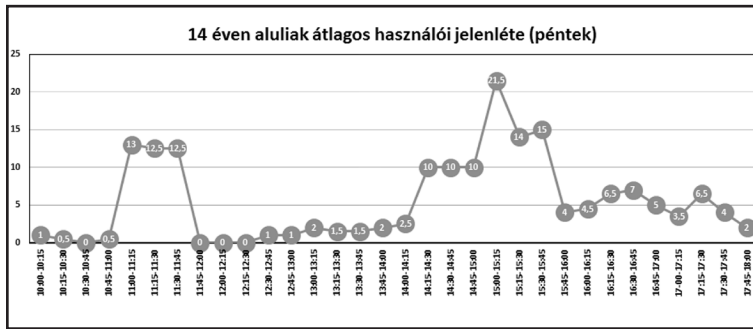

Csütörtök

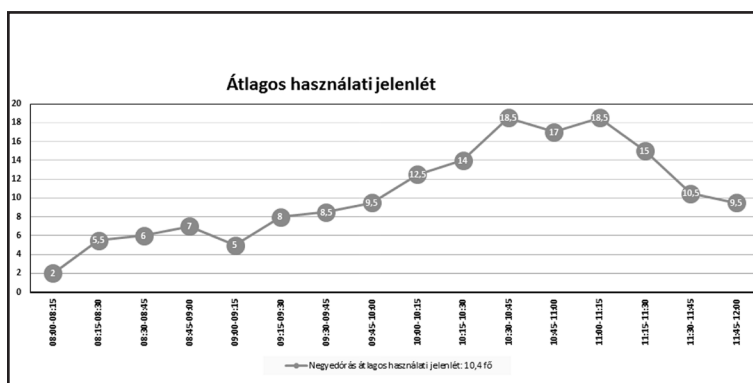
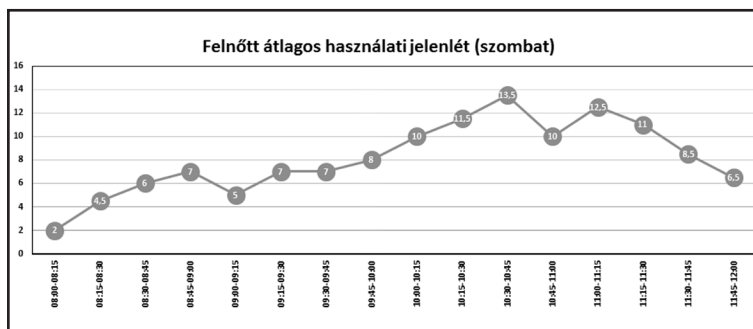
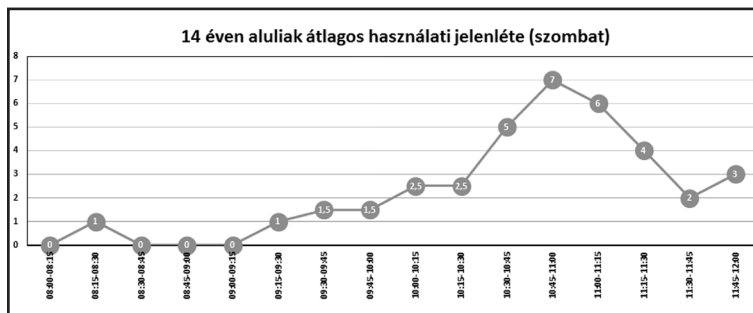

Péntek

Szombat

Összefoglalás

Összességében elmondhatjuk, hogy a százhalombattai Hamvas Béla Városi Könyvtárban a használói jelenlét folyamatos, a nyitvatartási idő alatt átlagosan és folytonosan 10-16 fő veszi igénybe a könyvtár szolgáltatásait. A vizsgált időszakban naponta 140 személy látogatott el hozzánk.

Az átlagos használati idő 28,6 perc. A legtöbb időt – átlagosan 44 percet – az aktív korú férfi könyvtárhasználók töltik az intézményben, a legkevesebbet – 23 percet – az aktív korú nők. A látogatottsági vizsgálat adatainak elemzése alatt merült fel a gondolat, hogy a legközelebbi felmérés során, az úrlapon szerepeltessünk a könyvtár különböző

részlegeinek (pl. internet, folyóirat olvasó stb.) használatára vonatkozó kérdéseket is. Ezáltal árnyaltabb képet kaphatunk szolgáltatásaink igénybevételéről, a különböző részlegek leterheltségéről.

A következő látogatottsági vizsgálatot 2016 őszére tervezzük.

Bajnok Tamara

„A KÖNYVTÁR, AMI ÖSSZEKÖT” 2015.

Véget ért az Országgyűlési Könyvtár szervezésében 2011 óta megrendezett, immár hagyományosnak nevezhető „**A könyvtár, ami összeköt**” ösztöndíjpályázat 2015. évi programja.

Az idei évben pályázat után meghívott tizenkilenc résztvevő programzáró beszámolójában egyöntetűen kiemelte, hogy intenzív és eredményes könyvtáros továbbképzésen vehettek részt. Számos jó gyakorlatot láttak a meglátogatott intézményekben, könyvtárakban, ötleteket kaphattak a meghallgatott előadásokon, tapasztalatcseréken, és mindezek mellett új szakmai és emberi kapcsolatokkal is gazdagodhattak. Olyan konferenciákon vehettek részt, amelyeken a könyvtár új útjait, a modern szolgáltatásokat ismerhették meg. Idén bekapcsolódhattak az Országos Könyvtári Napok budapesti és vidéki rendezvényeibe is. Az őket fogadó könyvtárakban végzett néhány napos szakmai gyakorlat nem csupán a tanulás, a tapasztalatszerzés, de a további együttműködés lehetőségét is megteremtette. A vendéglátó könyvtárak munkatársai pedig a határon túli magyar könyvtárak munkájáról, nemzetmegtartó szerepéről hallhattak.

A programban résztvevő könyvtárak a látogatások sorrendjében:

Országgyűlési Könyvtár, kecskeméti Katona József Könyvtár, egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (Központi Könyvtár, Budafoki Könyvtár, Kelenföldi Könyvtár, Márai Sándor Könyvtár, Ugocsa Utcai Könyvtár), Központi Piarista Könyvtár, Pannonhalmi Apátság Könyvtára, Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára, Országos Széchényi Könyvtár, Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Országos Idegennyelvű Könyvtár, Budapesti Corvinus Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Nemzeti Közszerkeleti Egyetem Könyvtára, Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet könyvtára, Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, MTA Könyvtár és Információs Központ, ELTE Egyetemi Könyvtár.

Lapunk – ugyancsak a hagyományoknak megfelelően – a résztvevők körében készült kinterjúban foglalkozik az idei program tapasztalataival.

Szemelvények a MoodleMoot 2015 konferenciáról

Bevezetés

Az idei MoodleMoot konferenciára 2015. június 26-án került sor az Óbudai Egyetem Bécsi úti kampuszán (<http://moodlemoot.hu/course/view.php?id=119>). Hagyományosan ez a rendezvény a magyarországi Moodle-használók legnagyobb évenkénti találkozója. A keretrendszerrel kapcsolatos technikai kérdések mellett rendszeresen bemutatkoznak a legújabb fejlesztések a vállalkozói és az oktatási szféra különböző területeiről is.

A rendezvény évről évre egy-egy aktuális téma köré szerveződik, ez az idén „*A tanulás mint életstílus*” volt. A tárgykör apropóját az a trend adta, amely a konferencia elmúlt egy évtizede alatt az előadásokban is visszatükröződött. A kezdetek technikai súlypontja fokozatosan a módszertani kérdésekre helyeződött át, míg a megvalósított projektek, oktatási tartalmak és kurzusok egyre inkább a létrehozás és a működés folyamataira koncentrálnak. A tanulás mint életstílus voltaképpen az online tartalmak és az azokat fogyasztók tömegessé válását jelenti. Mind e mögött természetesen ott vannak a legújabb technológiák, okos eszközök és a kor igényeit még jobban kielégítő szervezeti, módszertani megoldások, mint például a MOOC (Massive Open Online Courses).

Középpontban a Moodle, a világ egyik legnépszerűbb e-learning keretrendszere

A változatos program keretében nem csupán előadások szerepeltek a napirenden. Gyakorlati jellegű workshop segítségével az e-learning és a Moodle világgával most ismerkedők is bevezetést nyerhettek e terület rejtelmeibe **Sinka Róbert** segítségével. A Moodle legfrissebb kiadásában tekintették át a kurzustervezés, a tananyag-kezelés alapjait egy-egy oktatási helyzeten keresztül. Gyakorolták a tanári szerep legfontosabb mozzanatait, a tantárgyi és a tantárgyközi különlegességeket. Kiemelt szerep jutott az adaptív módszertani szemlélet gyakorlati megoldásaira is, amelyekhez a keretrendszer eszköztárából válogattak.

A Moodle keretrendszer fejlődését tekintve nagy változást jelentett a 2.8 és a 2.9 verziók megjelenése. Áttekintő előadás és workshop keretében ismerhették meg a résztvevők az újdonságokat **Vágvölgyi Csaba** révén. Elsősorban az adminisztrátorok fogadhatták örömmel, hogy hatékonyabb lett az események figyelése, részletesebb lett a rendszertervekenységek naplózása. A fórumban megjelent a témánkénti feliratkozás lehetősége. A

beküldött feladatokra a választ már e-mailben is el lehet küldeni, a csatolt állományküldési lehetőség egyúttal. Az új, Atto névre hallgató szövegszerkesztőben a beírt szöveg automatikusan mentésre kerül. A „fogd és vidd” módszerrel különféle médiaelemek is egyszerűbben beilleszthetővé váltak a szöveges tartalom mellé. Új állománytípusok egyedi ikonokkal adhatóak hozzá a Moodle rendszeréhez. E-mailben pedig a személyes tárterületünkre is feltölthetőek az állományaink. Egyszerűbben lehet a felhasználókat globális csoportokba szervezni és a jogosultságaikat kezelni. Megváltozott a felhasználói menü és a profil. A *Központi beállítások* menüpontban egyetlen helyen módosítható az összes felhasználót érintő beállítás. A párhuzamos bejelentkezések száma korlátozható és nyomon követhető lett. A kurzusfelületen az egyes szekciók egyszerűbben törölhetőek, a korábbi verziókhoz képest.

A Moodle fejlődésének jövőbeli lehetőségeiről elhangzott, hogy a hármas verzió kapcsán (amely a tervek szerint 2015. november 9-én jelenik meg) nem kell a kettes verzió bevezetéséhez hasonló alapvető megújulásra számítani. A fő hangsúly a használhatóság további fejlesztésére kerül. A kiegészítő szoftverek elérhetősége is javulni fog a Moodle Plugins Directory keretein belül. A keretrendszer fejlesztőinek alapvető célja a kompetenciák és tanulási célok elősegítése, a könnyebb kezelhetőség kialakítása. Így a tanulás mint életstílus gondolata is könnyebben megvalósul, és mind egyszerűbb és könnyebb lesz elektronikus tananyagok segítségével tanulni. Továbbfejlesztik az értékelő felületeket. Kiterjesztik a Moodle-hálózat lehetőségeit is (ami az intézményközi együttműködésben nyithat új távlatokat).

Papp Gyula szervezésében a személyes tanulási környezet kialakításának lehetőségeibe pillanthatunk be egy-egy gyakorlati példán keresztül. Napjainkban szembesülünk azzal, hogy a tanulás egyre inkább személyessé válik. Mára kialakult az az eszközrendszer, amelyet egy online módon tanuló használ. Igen, de mégis milyen eszközök ezek? Melyek azok az alkalmazások, amelyek megkönnyítik az életünket? A kép gazdag, néhol túl gazdag. Hogyan és mit válasszunk? A workshop keretei között a résztvevők megvizsgálták, hogy mire keresünk megoldást a tanulás hatékonyságának növelése érdekében, és melyek azok az eszközök, alkalmazások, amelyek megoldást hozhatnak. Emellett ízelítőt kaptak abból is, hogy tanárként milyen eszköztár áll a rendelkezésükre ahhoz, hogy a személyes tanulási környezetet ki tudják alakítani.

Sinka Róbert második workshopján a Microsoft OneNote Moodle-hoz való kapcsolataról, valamint az oktatásban betöltött szerepéről is hallhattunk. Speciális oktatási szituációkat elemeztek a résztvevők. Kiemelten foglalkoztak az egyedi feladat-beküldéssel és a visszacsatolással. Online és asztali alkalmazások kombinációjából, használatából kaptak ízelítőt. Különféle, az oktatásban használt folyamat-modellek is bemutatásra kerültek. Az élő, interaktív bemutatót és gyakorlati képzést elsősorban a köz- és felsőoktatásban oktatók részére szervezték meg. A workshopot a legújabb oktatást segítő microsoftos hardvertermékek (MS Surface Pro 3) kipróbálásnak lehetősége is színesítette. Ehhez kapcsolódóan, a nyitóelőadások között a Microsoft munkatársai ízelítőt adtak abból is, hogy a nyílt forráskódú Moodle e-learning környezetet hogyan lehet egybeintegrálni az Office Online egyetemi, illetve vállalati környezettel.

Papp Gyula és **Vágvolgyi Csaba** a délután folyamán a Moodle kiterjesztett használatának további lehetőségeit villantották fel a vizsgáztatási lehetőségek, valamint a videokonferencia megoldások kapcsán egy-egy workshop keretében.

A Moodle keretrendszer alapszolgáltatásként nyújtja a csevegést (szinkron és csoportos módokon is), az üzenetküldés és fórum funkciókat (csoportos címzettekkel és aszinkron kézbesítéssel is). A keretrendszerbe illeszkedő nyílt forráskódú Big Blue Button szoftver emellett teljes értékű videokonferencia megoldást is kínál többnyelvű felhasználói felületen. Ebbe beleértendő az audio- és videokapcsolat létesítése, a whiteboard felületen történő tartalommegosztás, a képernyőmegosztás, valamint prezentációk és más formátumú dokumentumok (ppt, doc, pdf stb.) bemutatása is. A rögzített felvételek a Moodle rendszerében visszanezeshetők.

A vizsgáztatási funkcióhoz a Moodle rendszerhez illeszkedve számos kiegészítő program áll rendelkezésre. Vizsgáztatási tevékenységek terén fontos kiemelni, hogy a Moodle rendszerében online és offline vizsgaanyagokat is összeállíthatunk. Az offline kvíz például akkor lehet hasznos, ha befogadóképesség akadályok vannak, és nem lehetséges mindenkit egyszerre a gépteremben leültetve online kérdéssor segítségével vizsgáztatni. A vizsgázók száma alapvetően megköveteli, hogy mekkora kérdésbankból dolgozunk. Minél szegmentáltabb, a tananyagot leginkább lefedő kérdéssorunk van, annál kiegyenlítettebb a vizsgázók esélye is. Az online vizsgák esetében is számos megoldással könnyíthető mind a vizsgázó, mind a vizsgáztató munkája. Ezt célozzák a különféle beállítási lehetőségek, amelyekkel egy adott oktatási szituációhoz a megfelelő tesztkörnyezetet tudjuk kialakítani. Ilyenek például a kérdések számának megjelenítése egy adott képernyőn (lapon); a kitöltési idő és gyakoriság beállítása, kombinációi; a hozzáférés szabályainak bővülése (jelszó-védelem mellett a feltételhez kötött megtekintés pl. egyéni, csoportos, teljesítmény alapján). A tesztkészítő felület sokat fejlődött, és az értékelő felület is nagyobb méretű, áttekinthetőbb. Továbbfejlesztették a vizsgaanyag készítéséhez és terjesztéséhez használható dokumentum export/import funkciókat is. A workshopok témái ezen a címen tekinthetők át: <http://moodlemoot.hu/mod/resource/view.php?id=2893>

E-learning témájú előadások a Moodle-n innen és túl

A Moodle rendszerhez kötődő témakörök felvillantása után az e-learning témájú előadások színes forgatagából válogatunk az alábbiakban, a teljesség igénye nélkül. A teljes program, a prezentációk többségével együtt elérhető a <http://moodlemoot.hu> oldalon.

Bánhidi Sándorné, az Informatika-Számítástechnika Tanárok Egyesületének főtitkára is érdekes e-tanulás fejlesztési irányokról számolt be a szaktanárok továbbképzésének kapcsán. Korábbi gazdag tapasztalataikból merítve az a céljuk, hogy Moodle alapú keretrendszer segítségével először a képzők képzését valósítsák meg. Ezt követően pedig minden számítástechnika, illetve informatika szakos közoktatási pedagógussal meg szeretnék ismertetni a Moodle használatában rejlő lehetőségeket, amely egyben kiváló digitális írástudás-kompetencia fejlesztő eszköz is. Egy másik kurzus keretében nagy hangsúlyt helyeznek arra, hogy minél többen elsajátíthassák az akadálymentes digitális tartalmak előállításának fortélyait is. Ez utóbbi alapvető fontosságú az esélyegyenlőségen alapuló integrált oktatás kiterjesztésének szempontjából. A fő cél egy olyan pedagógiai kultúra megalapozása, ahol a hagyományos formák mellett a pedagógusok készség szinten tudják kezelni munkájuk során, a tanórákon alkalmazva az e-learning eszközöket, keretrendszereket is. Igen hasznos példákat sorolt fel az előadó, miként lehet már általános iskolában is a társas szocializációs készségeket és a kreativitást fejleszteni az e-tanuláson keresztül.

Mindezt oly módon megvalósítva, hogy a tanulók gazdagodásként, sikerélményként éljék meg a különféle digitális tanulási tevékenységekben való részvétel tapasztalatait.

Farkas Róbert egy érdekes, tanárok által indított, önkéntes kísérletről számolt be, amelynek eredeti célja a *Nemzeti Alaptanterv*hez igazodva az általános iskolai felső tagozatos tananyagának digitalizálása volt oktatóvideók formájában. A videotanár felületen publikált oktatóvideókból kiindulva mutatta be, hogy online felvételi előkészítő kurzusok készíthetők Moodle keretrendszerű oktatási portálon 8. osztályos tanulók részére magyar nyelv és irodalom tantárgyból. A heti kiemelt témákkal kapcsolatban oktatóvideók, linkek, oktatási tartalmak jelennek meg. Hetente frissülő tesztek segítik a témák feldolgozását. Ezen felül szintén hetente frissülő feladatlapokat kínálnak megoldásokkal. A kérdések megvitatására zárt fórumrendszer áll rendelkezésre. A *Kérdésadatbázist* a korábbi évek felvételi feladataiból állították össze. Szaktanárokkal online is lehet tanácskozni a tanulók közben felmerülő kérdésekről. A Moodle abban segít, hogy zárt portál felületen biztosítja az ismeretszerzés, a megszerzett tudás ellenőrzésének lehetőségét. Emellett azonban elsőrangú interaktív kommunikációs és közösségépítő eszközként is működik. A programról és az oktatási anyagokról bővebben az alábbi linken tájékozódhatunk: <http://videotanar.hu/>

Hegyesi Franciska, az Óbudai Egyetem munkatársa az itthoni diákok számára fejlesztett online kurzusok kínálatából adott ízelítőt. Nyugat-Európában és Amerikában az összefoglaló néven MOOC-nak (Massive Open Online Courses) nevezett tanulási forma elképesztő népszerűségnek örvend. Bármely érdeklődő számára lehetővé teszi, hogy a portálokon keresztül bekapcsolódjon akár a világ legexkluzívabb egyetemei által kínált ingyenes vagy fizetős kurzusokba. Ennek a tanulási lehetőségnek az egyik legnagyobb hátránya az egyetemisták szempontjából, hogy általában nem lehet belőle kreditet szerezni, illetve ha mégis van erre lehetőség, akkor már fizetni kell érte. Az Óbudai Egyetem néhány más itthoni egyetemi partnerével közösen a K-MOOC (<https://kmooc.uni-obuda.hu/>) Moodle alapú online oktatási felületén ezzel szemben nem csupán a tananyaghoz való hozzájutást és a kurzusok elvégzését teszi ingyenesen lehetővé. Azok számára, akik rendszeres felkészüléssel, tesztek, beszámolók, konzultációk révén teljesítik a kurzusok követelményeit, ingyenes kreditszerzési lehetőség is rendelkezésre áll. Különösen értékes ez a költségtérítéses hallgatók számára, ahol az alap- és mesterképzésben általában minden plusz kredit megszerzésének komoly költsége van. A kínálat főként pedagógiai, műszaki és informatikai jellegű tárgyakra koncentrál. Emellett érdekesség, hogy Benkó Sándor két féléves jazztörténeti kurzusa is nagy népszerűségnek örvend.

Tibenszkyné Főrika Krisztina, az Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar oktatója a Moodle alkalmazását vizsgálta meg a felsőoktatásban megjelenő ún. duális típusú képzések kapcsán. Ebben a képzési formában szorosan együttműködik egymással a képzési hely egy gyakorlati oktatást nyújtó partnercéggel, vállalattal. A hallgatók a leendő szakképzettségüknek megfelelő munkakörben összekapcsolják az elméleti és a gyakorlati ismereteiket. Ilyen módon fejlesztik a különféle munkafolyamatokban, a szakma gyakorlásához szükséges, munkavállalói képességeiket. A Moodle alapú távoktatási rendszer a tanítás, tanulás és a gyakorlatszerzés rendszerét egészíti ki. Az újfajta hálózatos e-tanulási környezet egyben új ismeretszerzési technikákat és módszertani elemeket hoz magával. Az előadó megállapítása szerint olyan Moodle típusú oktatási hálózat kialakulásának van esélye, ahol a fő hangsúly a tudás megszerzésének

hatékonyaságán van. A hálózatban egyetemi oktatók, gyakorlati szakemberek és diákok egyaránt részt vehetnek, a csatlakozásuk önkéntes alapú kell, hogy legyen.

Papp Danka Adrienn, az ELTE PPK oktatója azt kutatja, hogy miképpen tanulhatunk hatékonyan online környezetben. Három különböző intézményből választott ki három eltérő témakörű felsőoktatási kurzust, amelyek mindegyike Moodle keretrendszerben működő oktatási portálokon zajlott. A kutatás fontos hipotézise, hogy az időmenedzsment igen érzékeny kérdés az e-learning kurzusok elvégzésének szempontjából. A kutatás tapasztalatai szerint a diákok 96 százaléka nem rendelkezik időmenedzsment képességgel, viszont ez nem látszott meg a tanulás eredményességén. Mindez arra utal, hogy e tényezőnek sokkal kisebb jelentősége van a feltételezettnél. Viszont a tanulás megfelelő szervezése nélkülözhetetlen az e-learning kurzusok eredményes elvégzéséhez (ez magában foglalja a rendszeres tanulást és az oktatóval való kapcsolattartást is). A digitális technológiák használata, a kurzusinformációk menedzselésének képessége is alapvető fontosságú az eredményesség szempontjából. Igen fontos a tanulási folyamat során a felfedezés képessége, a társak munkájának nyomon követése és a konstruktív kommunikáció. A web 2.0-hoz kötődő eszközök (youtube, wikipedia, online fogalom és gondolattérképek) használata is pozitívan befolyásolja az eredményességet. Akik már korábbi tapasztalatokkal bírtak e-learning környezetekben, szignifikánsan hatékonyabb önszabályozó képességgel rendelkeznek, mint az ezen irányú tapasztalatoknak híján lévő társaik. A sikeres diákok viszonylag gyakran lépnek be az online felületre, a kurzusfelületen változatos online tevékenységeket fejtenek ki, tartalomorientáltan mintegy 40-45 percet töltenek egy-egy alkalommal a rendszerben, és közepes mértékben jellemző rájuk az éjszakai tanulás. Az e-tanulás vizsgálatát nagymértékben megnehezíti a sokféle kurzus, a változatos digitális környezet és a heterogén hallgatóság. Találni azonban olyan közös pontokat, készségeket, képességeket, amelyek szinte minden útmutatóban szerepelnek. Így ezek révén sikeresen megragadhatók az e-tanulás hatékonysági és eredményességi tényezői.

Fehér Péter, a Pannon Egyetem oktatója kutatási projektjében az e-olvasás hatékonyságát vizsgálja. Kíváncsi volt arra, hogy van-e lényeges különbség a képernyő, illetve papíralapú tanulás, ismeretszerzés között? Milyen típusú szövegek olvasása lehet hatékonyabb: elektronikusan, illetve papírról? A diákok papíralapon vagy digitálisan jegyzetelnek inkább? Milyen olvasási formákat preferálnak a különféle olvasói rétegek, és milyen nemek közötti, illetve életkori különbségeket lehet kimutatni ennek kapcsán? Az első tapasztalatok arra utalnak, hogy a diákok jegyzetelés közben szeretik a vizuális kiemeléseket, a nyomtatott anyagra történő jegyzetelést. Az e-szövegek kapcsán a megkérdezett olvasók jobb szeretnek szépirodalmat olvasni. Könnyebben beszerezhetőnek tartják az e-könyveket, több eszköz között váltogatva is hozzáférnek. Abban az esetben, ha a papíralapú és a digitális szöveg is rendelkezésre áll, akkor az utóbbi olvasása élvez előnyt. Bár sokan utaltak arra is, hogy az adott könyv, illetve szöveg műfajától, típusától függ a választás. Aki papíralapon nagy mennyiségű szöveget olvas, az általában a digitális szövegek olvasásában is az élen jár.

Zárszó

Az összefoglaló cikkben vázolt témák csupán egyetlen és szubjektív nézőpontú szeletet adják a MoodleMoot konferencia változatos programjainak. Ez az évente megrendezésre kerülő tanácskozás az e-tanulással foglalkozó szakemberek igen inspiratív elméleti és gyakorlati fórumává nőtte ki magát. A tapasztalt szakemberek értesülhetnek a legújabb irányvonalakról, fejlesztési eredményekről, szakmai és üzleti kapcsolatok és barátságok is szövődnek itt. Az e-learning világával még csupán ismerkedőket is szívesen fogadják. A kezdők is megláthatják, hogy mennyire változatos intézményi háttérrel, milyen élő és színes fejlődésnek lehetünk szemtanúi e területen. És nem utolsó sorban biztatást kaphat mindenki, a kezdéshez és a folytatáshoz egyaránt, hiszen a közösségtől mindenki segítséget kaphat, aki a digitális pedagógia eszközeit és módszereit meg szeretné ismerni.

Németh Márton – Sinka Róbert

MKE Egyesületi Munkáért Emlékérem

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége az MKE megalakulásának 80 éves jubileuma alkalmából

EGYESÜLETI MUNKÁÉRT EMLÉKÉREM

kitüntetésben részesítette

BAKOS KLÁRÁT,

a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Egyetemi Központi Könyvtár főigazgatóját,
az MKE 2003-2015 közötti elnökét;

BARTOS ÉVÁT,

a Könyvtári Intézet ny. igazgatóját, az MKE 2003-2011 közötti elnökségi tagját;

GERŐ GYULÁT,

a Könyvtáros folyóirat ny. főszerkesztőjét, könyvtártörténészt,
a Magyar Könyvtártörténeti Kronológia megalkotóját;

NAGY MIKLÓST,

a Nemzeti Információs Infrastruktúra Intézet igazgatóját;

SZABÓ SÁNDORT,

az ELTE BTK Könyvtártudományi tanszék ny. egyetemi docensét.

A kitüntetetteknek szívből gratulálunk!

Visszanéző

Visszanézek, tehát még vagyok. Jó néhány éve nyugdíjban, de korántsem nyugalomban, mert továbbra is elmondhatom, hogy velem mindig történik valami. Hogy mást ne mondjak, nem is olyan rég levetett magáról a mozgólépcső Budapesten. A metróról át kellett szállnom a balesetire, ahol egy héten át megfigyeltek, miközben én is megfigyelhettem, hogy is történik ez a megfigyelés. Egyszermind feltehettem magamnak a kérdést: szabad-e mozgólépcsőznie egy 80 évesnek két nehéz könyvcsomaggal egyensúlyozva, amikor ugye mindkét keze foglalt? Ez a „foglaltság” előhívott egy versikét a régmúltamból, amikor még merészeltem elkövetni ilyeneket. Nem tudom, idézhetem-e.

Találkozás

*Mint egy látomás, bukkan élem a sarkon,
akét elveszettek hittem, hajdani pájtásom.
Összenézünk, s rángatná máris odébb
két buksi kölyke, eleven pórágon.
Hogy vagy? Megemberesedtél -
okosabb nem jön a nyelvre hamarjába...
félszeg pillantás rám, aztán az órára,
és iramodik tovább, apró testőrei oldalt.
Felnőtt az én barátom, mind a két keze foglalt.*

Nos, az én lányom és a két fiam már jócskán kinőtt a kézfogós korból, az unokák közül is csak a legkisebb, a kilencedik van még ebben a szívmenlengető életkorban. Amikor az első gyermekünk megszületett, 1963-ban, feleségem és én is a **Pécsi Egyetemi Könyvtárban** dolgoztunk; Zsuzsa (Szepes Zsuzsa) 1960, én 1961 óta. Azóta is gyakran gondolok arra, hogy a házasságunk 1962-ben „nem jöhetett volna létre”, ha Zsuzsát az érettségi után felveszik, ahová nagyon szeretett volna bejutni, az orvosira, ha kitűnő tanulmányi eredményét nem írja felül az iskola vezetésének „hittanos volt” minősítése. Engem pedig, miután betegség miatt lemaradtam a felvételiőről, nem hívnak be két évre tüzér sorkatonának 1954-ben. De behívtak, így csak az 1956/57-es tanévben kezdhettem meg – mondhatni, tüzérségi előkészítéssel – magyar-könyvtár szakos tanulmányaimat Budapesten, és csak öt év múlva, 1961 szeptemberében állhattam munkába a Pécsi Egyetemi Könyvtárban. Itt – a kényszerű kitérőknek köszönhetően – mondhatni, utolértük egymást Zsuzsával, Két gyermekünk volt már, amikor Zsuzsa levelező hallgatóként megkezdhette egyetemi tanulmányait Budapesten. Csendes szorgalmának köszönhetően

szinte észre sem vettük, és eltelt a hat év a magyar-könyvtár szakos diploma átvételéig, majd újabb néhány év, és sikerrel védte meg doktori disszertációját.

Középiskolásként sok mindennek készültem, de aligha könyvtárosnak. Aztán úgy adódott, hogy pedagógus szüleim munkahelyén, a zalakoppányi iskolában alkalmam volt rendezgetni az iskola egész szekrényt betöltő könyvtárát. Ma sem tudom hogyan, de a zalaegerszegi megyei könyvtár módszertanosának, Pál Józsefnek és a zalaszentgróti járási könyvtár vezetőjének, Papp Istvánnak a figyelmét felkeltettem egy újszerűnek mondott, a helyi filmvetítésekhez kapcsolódó „PR-akcióval”. Pál Jósának sok évvel később a kollégája lehettem a Mecsek alján, egyik verseskötetéről írtam is a *Jelenkorba*; Papp Pistával pedig mint az MKE főtítkárával találkozhattam rendszeresen, miután 1991-től 2006-ig tisztségviselője (elnöke, illetve titkára) voltam a Baranya megyei szervezetnek.

De mindez még jóval odébb volt, előbb ugyanis a pécsi Egyetemi Könyvtárban kellett megtalálni a helyemet, éspedig úgy, hogy a munkáltatómnak, de magamnak se okozzak csalódást. Erre 1961-től kerekem másfél évtized állt rendelkezésemre, leszámítva azt a közel egy évet (1968-1969), amikor főhivatásuként újságírással próbálkoztam a *Dunántúli Naplónál*. (Hamar beláttam, hogy az újságírás nem egyszerűen foglalkozás, hivatás, de életforma is egyúttal, ez elvette a bátorságomat a folytatástól.) Megfelelő bevezetés után az osztályozás lett a fő munkaköröm a központi könyvtárban, miközben részt vettem annak a „brigádnak” a munkájában is, amelyik a tanszéki könyvtárak állományának a rendezését végezte odakint a jogi karon Bárdi Ilona osztályvezető (később igazgatóhelyettes) irányításával. Ekkoriban (már és még) egy kara volt a pécsi egyetemnek, de a központi könyvtár megőrizhette általános gyűjtőköretét. És miután minden új szerzeményt kézbe kellett vennem a szakozásnál, érdeklődéssel és örömmel végeztem a munkámat. A különböző „főtblázati számokkal”, ilyen-olyan „alosztásokkal” mesterkedve, netán a használókra is gondolva, gyakran eszembe jutott Babiczky Béla tanár úr, aki egy osztályozási gyakorlat alkalmával megjegyezte: nagyon jó szakozó leszel, Boda Miklós, az ETO megreformálására tett javaslataid is nagyon jók, csak egyiket sem lehet megvalósítani. Ekkoriban még azzal áltattam magam, hogy netán szépiróként is jegyeznek majd az irodalombarátok. Nem csoda, hisz’ olyan kollégista szobatársaim voltak, mint Ágh István vagy Bella István. Együtt szerepelhettem velük az „egyetemista írók és költők” szerzői estjein, ahol Bálint András, Bánffy György, Kézdy György, Papp Éva, Pécsi Ildikó, Súlyom Katalin (és még sorolhatnám) voltak az előadók.

Telt-múlt az idő az Egyetemi Könyvtárban, és egyre kevesebb gondot okozott az egy-egy napra rendelt feldolgozási „norma” teljesítése. A Szepesy-féle könyvtáráépület földszintjén volt a munkahelyem, de gondolatban egyre többet időztem az emeleten, ahol a püspöki különgyűjtemény, a „Klimó-könyvtár” történelmi hangulatot árasztó termei sorakoztak. Kivált, hogy szobatársam volt Nyakas Sarolta, aki a könyvtár munkatársa volt már Fitz József igazgatása idején is, és aki a Fitz-féle tudományos program keretében feldolgozta, megírta és 1934-ben közreadta az első pécsi nyomda történetét. Mínthogy Fényes Miklós (1957-től a könyvtár igazgatója) nem látott lehetőséget a püspöki állomány szabályszerű rekatalogizálására, címlapfotókat készíttetett az egyes művekről, s ezek felhasználásával épült a „címlapfotós” szerzői-betűrendes, illetve helyrajzi katalógus. Sáríka feladata az volt, hogy a művekről rövid címleírást készítsen, és rávezesse a címlapfotók hátoldalára. Ez a címleírás nem volt könnyű, tekintve, hogy a megfelelő segédkönyvek nem mindig álltak rendelkezésre. Nagyon jó érzés volt, hogy helyyel-közzel a segítsé-

gére lehettem a felderítésben. Ilyenkor egy-egy pillanatra visszaköszöntek az egyetemi évekből a „rég Magyarországi” és persze a könyv- és könyvtártörténeti stúdiumok Mezey László, Fülöp Géza, illetve néhány alkalommal Dezsényi Béla és Fitz József előadásai. Visszaköszönt az a tanulmányi kirándulás is, amikor tanszékvezetőnk, Kovács Máté jóvoltából tulajdonképpen már kinéztem magamnak a pécsi könyvtárat, benne a nevezetes különgyűjteménnyel. Egyetemi szakdolgozatom témája is „rég Magyarországi” volt; Jankovich Miklós (1773-1846) neves könyvgyűjtő, a Széchényi Könyvtár „második alapítója” kéziratban maradt és elveszettnek hitt bibliográfiájáról írtam. Előmunkálataim során kiderült, hogy a *Közönséges magyar könyvtár 1533-1833* hat terjedelmes kötete az MTA Könyvtárának kéziratárában mindig is megvolt, de mondhatni, inkognitóban, mert annak idején a Toldy Ferenc-hagyaték részeként vették állományba.

Az Akadémia kéziratárban munkálkodva szerencsém volt személyesen is megismerni F. Csanak Dórát, számos jeles személyiség, köztük Fülöp Lajos levelezésének tudós kiadóját, azután Ritoókné Szalay Ágnes, a Janus Pannonius-kutatás hazai kiválóságát, és nem utolsó sorban a Corvina-kutató, de a Janus Pannonius-szöveggyűjtemény elemzésével is maradandót alkotó Csapodi Csabát, a rég Magyarországi és kéziratok gyűjteményének segítőkész vezetőjét. Egy alkalommal inkább fizikai, mintsem szellemi felkészültséget igénylő „közönséges” viszonzhattam a segítségét az Akadémiai Könyvtárban. Ennek kapcsán az ekkoriban már nemcsak készülődő könyvtörténész-bibliográfust, Borsa Gedeont is megismerhettem, örömmel konstatacióval, hogy csak 11 évvel vagyok fiatalabb nála. (Körkörülségünk azóta is változatlan, bár jó lett volna valamennyire felnőni hozzá.) Meggyőződésem, hogy ez a munka is szerepet játszott abban, hogy amikor – pécsi könyvtárosként – folytatni szerettem volna Jankovich Miklós művének immár részletesebb feldolgozását, Csapodi minden további nélkül hozzájárult a kéziratok kötetek meghatározott idejű áthelyezéséhez munkahelyemre, a pécsi könyvtárba. A leszállítás nem kis problémáját megoldandó, egyik munkatársnőm férje felajánlotta, hogy a köteteket (velem együtt) lehozza Pécsre. Mint mondta: új vállalati kocsit kell átvennie Budapesten. Az első „billenős” teherautót valóban ő vezette, de utána begördült az Akadémia terére még vagy egy tucat óriás. A helyszűke miatt igencsak csipkedni kellett magunkat a berakodással, de azért még sikerült rögzíteni magamban az eseményt szemmel követő Csapodi Csaba lépcsőre szegezett alakját és „ez nem lehet igaz!”-tekintetét.

A nagy „lehajtás” végül is hiábavalónak bizonyult, egyebek között azért, mert a kurrens feladatok nem nagyon engedték, hogy érdemben foglalkoztasson a *Közönséges magyar könyvtár*. Kivált, hogy ott volt úgyszólván a kezem ügyében az egyáltalán nem közönséges Klimó-könyvtár. Nagyon szerettem volna, ha legalább munkaköri részfeladatként foglalkozhatom a püspöki állománnyal. Első lépésként a tulajdonosi előzményekre fényt derítő ex librisek és bejegyzések regisztrálására gondoltam, a teljes állomány egyenkénti kézbe vételével, amelynek során a különböző művek, illetve kötetek néhány fontos jellemzője is rögzíthető. Igazgatónk a könyvtár alapfunkcióira hivatkozva utasította el a kérést; mint mondta, az ő vezetői munkakörébe is csak nehezen illeszthetők be a Klimó-könyvtárral kapcsolatos kutatások. Nos, körülbelül ekkorra datálható már említett „kiugrási kísérletem”, amely kevesebb, mint egy évig tartott a **Dunántúli Naplónál**. 1969-ben az új dékán, Szotáczy Mihály ösztönzésére újra felvehettem a fonalat az Egyetemi Könyvtárban. Neki köszönhettem azt is, hogy 1973 szeptemberében részt vehettem a perugiai Università per Stranieri nyelvi továbbképzésén. (A gond az volt, hogy a perugiai egyetem

egyik kiadványában található jelentkezési lapot kitöltve és postázva *közvetlenül* jelentkeztem az ösztöndíjjal is támogatott kurzusra. Ráadásul eredményesen.)

Az 1970-es évek elejére egyébként alaposan megváltozott a helyzet az **Egyetemi Könyvtárban**. Az egyetemalapítás 600 éves, majd Janus Pannonius halálának 500 éves jubileuma megünneplését (1967, 1972) követően ugyanis „megállapítást nyert”, hogy miután Klimó püspök 1774-ben nyilvánossá, majd hogyanem közkönyvtárrá tette a püspöki könyvtárat, nem lehet elvi akadály annak, hogy a pécsi Egyetemi Könyvtár, mint „jogutód”, 1974-ben megünnepelje – úgymond alapításának – 200 éves jubileumát. Elhatározott a *Jubileumi évkönyv 1774-1974* kiadása, amely meg is jelent a következő tanulmányokkal: *A Pécsi Egyetemi Könyvtár története, I, Pécsi Püspöki Könyvtár* (Fényes Miklós), *Fitz József a Pécsi Egyetemi Könyvtár élén (1930-1934)* (Boda Miklósné), *Három évszázad könyvtártörténeti emlékei a Klimó-gyűjteményben* (Boda Miklós), *A Pécsi Egyetemi Könyvtár folyóirat állományának története* (Hoóz Istvánné). A felkészülés idejére szabad kezet kaptam én is az addig inkább csak „tűrt”, mintsem támogatott állománytörténeti kutatások folytatására. Ennek során vehettem számba a Klimó György korai (püspöksége előtti) gyűjtéséből származó könyveket, a könyvtár jezsuita eredetű állományát, ezen belül a Mossóczi Zakariás birtokában volt köteteket, a Nádasdy Ferenc országbíró tulajdonbejegyzését hordozó könyveket, és nem utolsó sorban azt a németalföldi kiadványt, amely özvegy Mária királyné adományaként került Oláh Miklós birtokába. Ez utóbbi leletet nem a *Jubileumi évkönyv*-ben, hanem a *Magyar Könyvszemle*-ben publikáltam 1975-ben. (Nagyon örültem, hogy Monok István nem sokkal később felfigyelt ezekre az eredményekre, és hivatkozott is rájuk munkáiban.)

A jubileumi „kényszerhelyzetben” igazgatónk elfogadta azt a javaslatomat, hogy az „aranyterem” és a „hártyaterem” két hosszanti oldalán végigfutó, asztal-magasságú állványsort fedjük le megfelelően méretezett kiállítási tárlókkal. Ez megtörtént, így tartalmas és mutatós jubileumi kiállítást rendezhettem a Klimó-könyvtárban, amelyet Csúry István méltatott a megnyitón. A tárló sor ma is használatban van, és mint a folytonosan megújuló kiállítások mutatják, élnek is az általa adott lehetőséggel a PTE Egyetemi Könyvtár Történeti Különgyűjtemények Osztályának – ma már nem csak töredék-munkakörben tevékenykedő – munkatársai. Azt a javaslatomat viszont kifejezetten ellenezte Fényes igazgató úr, hogy továbbra is írjuk hosszú ó-val a könyvtáralapító pécsi püspök nevét, ahogy ez nálunk megszokott volt úgyszólván a reformkor óta. Sokadik érvként felmutattam Sziklay László *A szlovák irodalom története* című, az Akadémiai Kiadónál 1962-ben megjelent könyvét, benne néhány műfordításommal. Sziklay könyvében Klimó György (Juraj Klimo) nem szerepel ugyan, szerepel viszont – külön fejezetben – *Bél Mátyás* (így!), azzal a zárójeles megjegyzéssel, hogy a szlovák szerzőknél többnyire a *Matej Bel* forma használatos. Végül írásban is megerősítet, hogy a *saját felelősségre* maradhat a *Klimó* forma használata a tanulmányomban. Igazgatónk sajnos, nem érte be a maga *Klimó*-jával. Az általa felhasznált művek címében szereplő Klimókat is klimósította, mint mondta, a cseh-szlovák tiltakozásokat elkerülendő. Én viszont örömmel nyugtáztam, hogy az egyetem, majd a rádió jubileumi műsorában is elhangzott alábbi versem címének Klimóját hosszú ó-val ejtik az előadók.

Klimó-köszöntő

*Míg Bécs és Róma egymást túllícitálva vitatták,
hogy a nagyvilágban melyikük viselje a kalapot,
te gazdasszemmel nézted szét a török-látta határban,
és cselekedted, amíg ehhez idő és tér adatott.*

*Gyerekszobád nem volt, tanultságod is csak hazai,
de egy sereg megtanulhatatlannal felvértezve
élni tudtál a lebetőséggel, mit a Kegyelem
oly megérdemelten behelyezett elédbe.*

*Bölcs jobbágyivadék, tudva tudtad,
a hit, a tudás, nem csak a batalom számít,
megteremtetted a semmiből egyházmegyéd
barangtornyos, iskolapados plébániáit.*

*Tudós könyvek fölé hajolva értőn
csillagdáról, univerzitásról álmodoztál,
kincses könyvtárad tanúsítja ma is,
álmaiddal nem a senki földjén hadakoztál.*

*Hogy műveddel egyszer majd beérkezel,
Gyümölcsöltő, hinned kellett ezt is,
örüljünk hát együtt a találkozásnak
Georgius Klimo, Episcopus Quinqueecclesiensis.*

(Mint látható, a vers utolsó sorában püspökünk nevét – a „latin” szöveggörnyezetből kifolyólag – magam is rövid o-val írtam.)

1975-ben, amikor a már említett, Mária királyné és Oláh Miklós könyvét bemutató írásom, egykori tanárom, Mezey László pártfogásával megjelent a *Magyar Könyvszemlében*, már nem a Pécsi Egyetemi Könyvtárban dolgoztam, hanem a **Baranya Megyei Pályaválasztási Tanácsadó Intézetben**, mondhatni, pályaválogatóként. A változtatásban az anyagiak is szerepet játszottak, bevallom, mert a könyvtárban, a két nyelvpótlékkal is számolva, igencsak szerény volt a fizetésem. (Két gyermekünk volt már ekkor, Pál és Péter, azután Mária is hamarosan megérkezett.) Hogy pályaválasztási dokumentátorként nem sokra viszem, azt már kezdetben dokumentálhattam volna. Kedves igazgatóm, a könyvtárvezetési tapasztalatokkal is rendelkező Schmidt Károly mindenesetre bízott bennem, és a kiadványszerkesztés területén talán sikerült is valamennyire rászolgálnom a bizalmára. Ha meggondolom, az Intézetben eltöltött öt év során olyan, az egész megyét átfogó iskola- és munkahelyismerettel gyarapodtam, ami a későbbiekben is hasznosíthatónak bizonyult.

Nos, ezek a „későbbiek” hamar eljöttek, mert 1981-ben a **Baranya Megyei Tanács VB. Művelődési Osztálya** lett a munkahelyem. Itt 1987-ig munkálkodtam mint közgyűjteményi (könyvtári és levéltári) referens. Ezzel tulajdonképpen megkezdtem a visz-

szatérést tanult szakmámhoz, igazi hivatásomhoz, a könyvtárossághoz. Annál is inkább, mert rövidesen tapasztalnom kellett, hogy igazából nem teremtettek köztisztviselőnek. Mert ha, mondjuk, a Megyei Könyvtárba szólítottak a hivatalos tennivalók, sokkal inkább könyvtárosnak éreztem magam, mintsem a „fenntartó szerv” képviselőjének. A könyvtárvezetésnek egyébként hagyományosan jó kapcsolata volt a Művelődési Osztályal, én pedig szerencsémnek tartottam, hogy a Megyei Könyvtár igazgatója az a Román Lászlóné Marika, akivel tízegynéhány évig munkatársak voltunk az Egyetemi Könyvtárban. Tanácsi munkaköröm levéltári oldaláról itt csak annyit, hogy a Megyei Levéltár működésére igazából nem volt rálátásom, jóllehet kutató-publikáló emberként mindig is „szorítottam” a intézménynek.

Miként a kedves kollégák is szorítottak nekem a Művelődési Osztályon, hogy az Ösztöndíjtanács (és a család) rábólintson a pályázatomra, amelynek öt hónapos olaszországi kutatóút volt a tétje. A pályázat előzménye az volt, hogy miután 1975-ben megszakadt a közvetlen kapcsolatom a Klimó-könyvtárral, XIV-XV. századi témákkal kezdtem foglalkozni, különös tekintettel a középkori pécsi egyetem alapításának itáliai előzményeire és Janus Pannonius Itáliájára. Néhány előadás és publikáció után külső tagja lettem a „rebakucsnak”, vagyis az MTA Irodalomtörténeti Intézet reneszánsz-barokk kutatócsoportjának, tagja a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaságnak. (Nemrég a „Hungaria Latina” Magyarországi Neolatin Egyesületnek is.) Klaniczay Tibor ajánlásának minden bizonnyal jelentős része volt abban, hogy 1984-ben a Római Magyar Akadémia lakója lehettem közel fél éven át, s hogy 1989-ben is megkaptam ezt a lehetőséget, akkor már (újra) könyvtárosként.

Hogy tanácsi működésem során tettem-e valami érdemlegeset a megye könyvtárügyének előremozdításáért, azt csak egykori főnökeim, Bernics Ferenc és Fischer János tudnák megmondani, ha még közöttünk lennének. Mindenesetre szívügyemnek tekintettem Komló önálló városi könyvtárának a létrehozását, még ha nem is volt jelentős részem a gyakorlati megvalósításban. Néhány szerény javaslattal talán hozzájárultam Takáts Gyula elnökhelyettes előremutató könyvkiadási tervének a megvalósításához is. A *Pannónia Könyvek* „nem-hivatásos kiadó” a Megyei Könyvtár szervezeti keretében kezdte meg a működését, Tüskés Tibor vezetésével. Magam is tagja voltam az első kiadói tanácsnak Román Lászlóné, Molnár G. Judit és nem utolsó sorban Csorba Győző társaságában.

1987-ben „igazi” könyvtáros lettem ismét, a **Baranya Megyei Könyvtár** tudományos titkárnak titulált munkatársa. Feladatom hálás volt, mert a könyvtár szakmai, nem utolsó sorban szaktájékoztató munkáját magasan képzett és rendszeresen publikáló munkatársak erősítették, Román Lászlóné igazgató igényességének köszönhetően. 1988-ban kezdeményező szerepet vállaltunk a Megyei Könyvtár, a Megyei Levéltár és a Janus Pannonius Múzeum tudományos együttműködését demonstráló *Közgyűjteményi Tudományos Napok* megrendezésében. Ennek, de a *Pannónia Könyvek* „befogadásának” is szerepe lehetett abban, hogy a Művelődési Minisztérium jónak értékelve pályázatunkat, és 1989-ben tudományos könyvtárrá minősítette a Baranya Megyei Könyvtárat. (Igazából nem is érttem, miért kell pályáznia erre a címre egy megyei közgyűjteményi intézménynek, hisz’ működésének fontos összetevője a tudományos igényesség, és nem is csak a helyismereti-helytörténeti stúdiumok területén.)

Miután Román Lászlóné igazgató 1989. december 31-én nyugdíjba vonult, addigi helyettese, a kiváló bibliográfus és helytörténész, Surján Miklós (1933-2012) lett az utóda.

Én pedig az addigi helyettes helyettese lettem, miközben címzetes igazgató címmel is megtisztelték. Igazi sikerélmény volt számomra, hogy Surján Miklós támogatta azt a javaslatomat, hogy a könyvtár olvasószolgálati bejáratát az épületegyüttes keleti oldaláról „helyezzük át” a déli oldalra. A keletre néző, 1985-ben átadott olvasószolgálati épületben ugyanis nem volt kellő tér az olvasók kulturált fogadására. A könyvtárba lépők útja az előudvarból egyenesen a kölcsonzóterbe vezetett, ráadásul hiányzott a könnyen elérhető és megfelelő méretű ruhatár is. A bejárat áthelyezésével lehetővé vált e problémák megoldása. Egyszermind új életre kelt a könyvtár domborművű címerrel díszített kapuja, így a város egyik jelentős, az 1780-as évekből való műemléképülete lett a könyvtár előszobája, tágas ruhatárral és hírlapolvasóval.

Természetesen „elektronikus” állományvédelemről is gondoskodtunk a bejáratnál. Ez inspirálta *Küszöbláz* című, a *Könyvtári Levelező/lap*ban is megjelent írásomat, amelyben szövé tettem, hogy a szerkezet esetenként „*a szellemjárást is érzékeli, máskor meg rá sem fűtyül arra, hogy (ihyesmi is előfordul) egy batározott testtartással kivonuló hölgy bájai kissé szögletesek, lévén, hogy két sikerkönyv feszül a melltartójában*”. Egyébként az írásomat inspiráló könyvtárépítészeti munka szerint a küszöbláz akkor szokott fellépni érzékenyebb lelkületű egyéneknél, ha a beiratkozásra kiszemelt könyvtár ránézésre is a zártság, az elzárkózás érzetét kelti, építészetiileg nem átlátható. A megyei könyvtár történeti magját képező műemléképületek a belső udvart övező bővítmenyekkel, a munkálatok során feltárt ókeresztény sírokkal, egy „emelettel” feljebb az árnyas kerttel, továbbá a háromszintes új olvasószolgálati épület, folytatásában a több szervezeti egységet, a különgyűjteményeket is befogadó egykori lakóházzal csodás labirintus volt számomra. A hely hangulatához a könyvtáros elődök emléke is hozzájárult, miközben a „kortárs” könyvtáros gárda sem volt akármilyen. Ma is jobb lesz a napom, ha összetalálkozom valamelyikükkel munkahelyükön vagy a városban. Könyvtárunk 1996-ban vette fel egykori munkatársa, a Kossuth-díjas Csorba Győző (1916-1995) nevét, Kalányos Katalin kezdeményezésére. Ezzel egyidejűleg Csorba-emlékszobát rendeztek be a könyvtárban, 2004-ben pedig portrészobrot állítottak a tiszteletére az előkertben, egykori munkaszobája közelében. Kissé előre szaladva az időben: miután a megyei (akkor már megyei-városi) könyvtár 2010 augusztusában, Apáca utcai épületét odahagyva átköltözött a „tudásközpontba”, rövidesen az emlékszoba is átköltözött ide, Szabolcsiné Orosz Hajnalka igazgató asszony gondoskodásának köszönhetően. Később követte a szobor is; ma ott szerénykedik a monumentális épület árnyékában.

Kalányos Katalin igazgatói kinevezésével egyidejűleg megszűnt az igazgatóhelyettesi státus, tudományos titkár lettem újra. Surján Miklós pedig mint a helytörténeti osztály tudományos munkatársa dolgozott tovább, úgyszólván a haláláig. Hogy nem eredménytelenül, az általa szerkesztett és 2008-ban megjelent alapmű, a *Pécs bibliográfiája 1960-2005* bizonyítja. Sok szép dolgot cselekedtünk együtt ezekben a „kifutó” években a könyvtárvezetés támogatásával és kiváló munkatársak közreműködésével. Csak néhány példa! Az egykori olvasóterem mutatós polcrendszerének felső régiójában helyeztük el a könyvtár régiségeit, az alatta körbefutó polcokat kiállítási tárlókká alakítottuk. Itt rendeztük meg 2001 utolsó hónapjaiban a *Régiségek, ritkaságok pécsi családi könyvtárakból* című, nagy érdeklődést kiváltó kiállítást, amelynek nyomtatott, illusztrált katalógusa is megjelent (szerkesztette: Boda Miklós, Horváth Eszter, Surján Miklós) a könyvtár kiadásában. Ezt megelőzően Kalányos Katalin, Surján Miklós és Tüskés Tibor mellett magam is a szerkesztője (egyben a fotója) lehettem *A könyv- és könyvtárkultúra ezer éve Baranyában* című, forrásszöve-

geket és tanulmányokat tartalmazó, gazdagon illusztrált kötetnek, amely 2000-ben jelent meg a Pannónia Könyvek Szerkesztősége gondozásában. Külön öröm volt számomra, hogy 2002-ben válogatott írásaimat is közreadta az akkor már „házon kívül”, alapítványi formában működő kiadó, *Stúdium és literatúra – Művelődéstörténeti tanulmányok* címmel.

Könyvtári munkám mellett külsőként tanítottam az egyetemen: a művelődésszervezőknek könyvtári-információs ismereteket, az olasz szakosoknak pedig az olaszországi kutatást segítő intézmény- és társadalomismeretet. Istennek hála, magam is gyakran megfordulhattam Itáliában. Ösztöndíjas kutatóként (Róma: 1984. 1989), tudományos konferenciák előadójaként (1995: Saint-Vincent, 1996: Róma-Nápoly, 2002: Ferrara), és nem utolsó sorban a kollégák és barátok számára szervezett utazások „mozgatójaként”. Hogy közelebbről hová, mikor és miért utaztunk, csak egy külön *viszlanéző*-ben tudnám felsorolni.

2003-ban, jócskán benne lévén már a korban, pontot kellett tennem az aktív könyvtárösszeállításra. Sajnos, pont akkor, amikor az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) program jegyében jelentős változások elé néztek a pécsi könyvtárak, nem utolsó sorban a Megyei Könyvtár és a Pécsi Városi Könyvtár. A Megyei Könyvtár raktározási gondjait az intézmény területén belül meg lehetett volna oldani, magam is javaslatot készítettem erre. A parkolás gondját kevésbé, bár ezt ellensúlyozta, hogy a történelmi városközpont szívében, mondhatni, inspiratív környezetben működhattunk. Mindazonáltal Pécs város 2005. október 19-én elfogadott és kormánydöntéssel megerősített EKF-pályázatában kiemelt helyen szerepelt az újonnan építendő (integrált) megyei-városi könyvtár, ám a „létesítmény” városon belüli helyét illetően bizonytalanság uralkodott még a következő év tavaszán is. Mint az MKE Pécsi és Baranyai Szervezetének akkori elnöke felkértem Takáts József stratégiai főtanácsadót, a pécsi EKF-pályázat íróját, hogy 2006. május 29-én, *Könyvtár Európa kulturális fővárosában* című rendezvényünkön tájékoztasson bennünket, könyvtárosokat a dolgok állásáról. Bevezető előadását követően az érintett könyvtárak igazgatói, Kalányos Katalin és Kereszturi József fejtették ki álláspontjukat. Ezt követően az Egyetemi Könyvtár főigazgatója, Fischerné Dárday Ágnes is felszólalt. Felszólalása lényegében előre vetítette azt, ami rövidesen, nem kis meglepetésre, be is következett. Fenntartói szinten döntés született arról, hogy a Tudományegyetem is bekapcsolódik a projektbe, majd pedig arról, hogy az egyetem központi könyvtára mellett az Állam- és Jogtudományi Kar és a Közgazdaságtudományi Kar összevont (és nem sokkal korábban megújult) könyvtára is átköltözik a felépítendő létesítménybe. Mindehhez további, úgymond, a tudásközpont funkciót megtestesítő egyetemi létesítmények (nagyelőadók, hallgatói információs központ és egyetemi kutatóközpontok) csatlakoztak. Kimondatlanul is az egyetemi oldalt erősítette az új létesítmény elnevezése (*Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont*, a közhasználatban *Tudásközpont*), bár ez inkább csak az önálló intézményeknek helyet adó *épület* kissé terjengős megnevezéseként volt értelmezhető. Szervezeti integráció ugyanis nem történt, „csak” szolgáltatás-integráció, amely a szabadpolcos állomány egységes rendben történő felállítására is kiterjedt, a tulajdonjog fenntartásával.

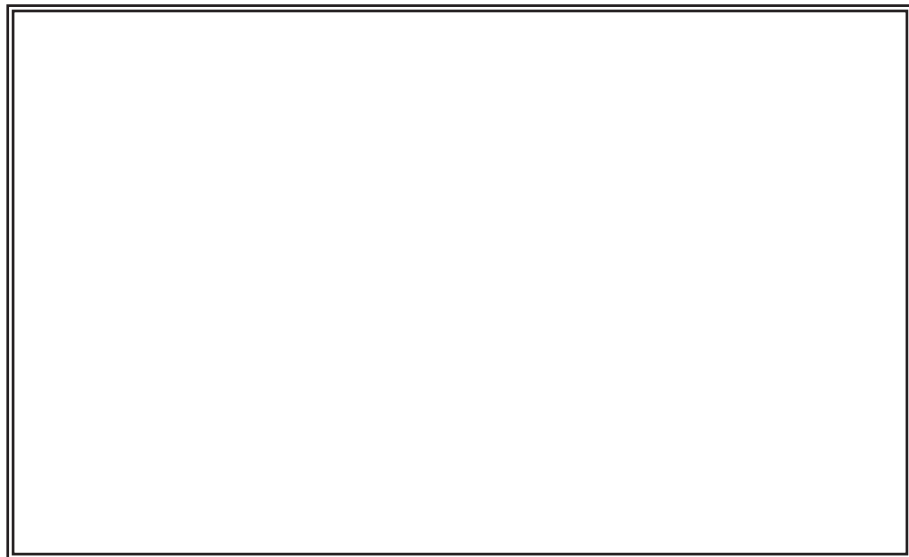
A helyzetet napjainkban tovább bonyolítja, hogy az egyetem központi könyvtárának megnevezése 2014 nyaratól *PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont*, míg a „társbérlő” megyei-városi könyvtár neve továbbra is *Csorba Győző Könyvtár*. (*Tudásközpont* nélkül.) A *Wikipédia* címszavát idézve: a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont „hivatalos beceneve” *kaptár*. Ez a megnevezés, amely az épületet „pincétől a padlásig” áttö-

rő, Zsolnay-kerámiával borított szimbolikus belső tér formájára utal, igazából nem vált közkeletűvé, pedig egy névpályázaton is győzedelmeskedett. Az épület látványos, nyitott könyvet formázó kialakítása, a szabálytalan, sokszögű alaprajz, az emeletek egybenyitása sajnos, nagymértékben csökkent a hasznos alapterületet, a „kaptár” pedig a szabadpolcos olvasószolgálati tereinek átláthatóságát is. A térnyerés nagyon fontos lett volna, kivált a megyei könyvtár számára, miután teljes egészében ki kellett ürítenie Apáca utcai „szék-házát”, míg az egyetemi könyvtár továbbra is használhatta Szepesy utcai épületeit.

Őszintén szólva mindkét oldalnak drukkolok, hiszen – mint az eddigiekből kiderült – közel negyvenévi könyvtárosságom felét ez Egyetemi Könyvtárban, másik felét a Megyei Könyvtárban töltöttem, és talán nem csak pusztán időtöltéssel. Ha átlépek a Tudásközpont küszöbét, tulajdonképpen mindkét volt munkahelyemen teszek látogatást. Előadóként rendszeresen részt veszek az egyetemi könyvtár történeti konferenciáin, nemrég pedig együtt örömködtem a megyei-városi könyvtárosokkal az új könyvtárbusz bemutatása alkalmával. A busz „költészetemben” is bemutatkozott, ekképpen:

*Akkor jó a könyvtár, ha mozog,
én vagyok a busz, könyvet viszek és hozok,
összeszalad a környék apraja nagyja,
ha a motorom robaját meghallja.
Rakterembe a könyvtárosok is beférnek,
nem csak a tudásra-szomjas népek,
egy szó mint száz meg busz:
indul a megyejáró könyvtárbusz.*

Boda Miklós

Bondor Erika
(1964 – 2015)

Utolsó posta Bondor Erikának

Drága Erika! Ez az üzenet mindünké! A barátaidé, kollégáidé, a könyvtárosoké, az egész szakmáé; azoké, akik szerettek, akik ismertek és elismertek emberségedért, tudásodért. Nem a választás megtiszteltetése adta nekem ezt a feladatot. A nehéz szívvel vállalt kényszerűség szorított rá a keserű szerepre. Mert az üzenetünk tolmácsolására legmóltóbb kolleginák úgy érezték: az első mondat közben elnémítaná őket a sírás. Most még én is csak reménykedem, hogy az érdes férfilelek elbírra valahogy a vállalás terhét.

Ez az utolsó posta elsősorban neked szól. De mert rólad szól, mindazoknak is üzen, akik elkísértek végső földi utadra. Nekik is elmondjuk, hogy ki voltál, mit jelentettél nekünk kollégaként, társként.

Elmondjuk, mennyit tettél azért munkahelyed könyvtárostanáráként, hogy a rád bízott könyvtár élen járjon a korszerű eszközök és technikák alkalmazásában, a szakmai megújulásban. Hogy nagy elánnal tanultál tovább, mert okos, de lélekkel is bíró gazdája akartál lenni a technikának. Hogy humán képzettséged informatikai tudással ötvözve, országosan is példaadó szolgáltatásokkal segítette iskolád pedagógiai céljainak elérését.

Elmondjuk, hogy két évtizeden keresztül voltál egyesületünk értékes tagja, közben négy éven át elnöke. A Könyvtárostanárok Egyesülete az irányításoddal szervezett és megvalósított szakmai együttlétek, konferenciák, akadémiák jóvoltából megújult, a szakmai közéletben tekintélyt szerzett. Hogy leköszönésed után is motorja maradtál csapataunknak. Hogy mikor rosszabbra fordult – sajnos gyakran – a sorsunk az iskolák világában, bámulatos energiáddal és optimizmusoddal képes voltál a korán elcsüggedőkben is reményt támasztani.

Elmondjuk, hogy remek kapcsolatteremtő készségeddel, biztos szaktudásoddal jelentős lépéseket tettél a szakterületünkön mutakozó problémák megoldásáért. Hogy ezért vettél részt az oktatási és kulturális szaktárcák által életre hívott Könyvtár-stratégiái Bizottság munkájában, az iskolai könyvtárfejlesztési stratégia és a Nemzeti alaptanterv könyvtári lehetőségeinek kimunkálásában.

Elmondjuk, hogy eredményeidet, tapasztalatait mindig szívesen megosztottad a hozzád forduló kollégákkal, hogy együttműködő partnereként segítetted munkájukat, s hogy tudásodat szakértőként, szaktanácsadóként és szakfelügyelőként is megosztottad.

Elmondjuk, hogy munkásságod elismerésül méltán kaptad meg a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Emlékérmét, és hogy megérdemelten lettél a magas szakmai presztízszű Szinnyei-díj kitüntetettje.

A betegségeddel hét éven át hőiesen küzdve is ránk figyelő tagja maradtál közösségünknek. Kényszerűségből a háttérbe húzódva is lelkesen támogattál minden arra érdemesnek tartott ötletet, kezdeményezést, miközben maradék erőd mozgószíva által helyt iskolád könyvtárban, amíg csak képes voltál erre.

Utolsó évemben, egyre súlyosbodó betegséged idején virtuálisan mindvégig velünk voltál. Megmutattad, mit érhet emberséggel mérve a gyakran kárhóztatott virtuális közösségi tér. Nem a bajaidat osztottad meg velünk, mint mások a remekbe sikerült süteményeiket, vagy a szélsőséges felhorkanásaikat. Szép emberséget, megfontolt bölcsességet közvetített minden egyes, szakmában, magyarságban, emberiségben és emberségben fogant megszólalásod, üzeneted. Ezt is köszönjük!

Drága Erika! Megrendülten búcsúzunk tőled. Búcsúzik a könyvtárosok, könyvtáros-tanárok közössége. Csak ezt akartam, akartuk elmondani ebben az utolsó üzenetben.

Meg azt, hogy végső küzdelmeddel, hiteddel, emberi tartással is mindig példa maradsz számunkra.

És még azt is, hogy nagyon hiányzol...

***

*(Elhangzott az újpesti Megyeri temetőben 2015. szeptember 22-én,
elmondta Balogh Mihály)*

Balogh Mihály – Szakmári Klára

A Könyvtári Intézet 2016. évi képzési terve

Elkészült a Könyvtári Intézet 2016. évi képzési terve, amely az intézet honlapján (www.ki.oszk.hu) tekinthető meg. Az ott megjelölt időpontoknak megfelelően a jövő évi segédkönyvtáros akkreditált továbbképzési programra már lehet jelentkezni.

Deák Ferenc és a hölgyek

„...rendkívüli érzéke mindaz iránt, mi humoros, mi ferde, mi neveléses, éles tekintete az emberi gyarlóságok, hibák, félszűzségek iránt, melyek benne kedélyes, emberszerető, de alkalom szerint szigorú bírálóra akadtak, jelezték benne nem csak az emberbarátot, bölcsét, hanem a teremtő és alakító képzelődés emberét is. Mindez annál jobban jellemzi őt, mert e képességeit teljesen a társas élet számára tartotta fenn. (...) A kedély, melegség és nyájas derű játszódtak ilyenkor ajkai körül, pajkosság és kedvesség laktak lelkében és szemeiben. Különös adománya volt, hogy az egész társaságot egy eszme és érzelmi körbe tudta egyesíteni, mely valósággal csüngött szavain, tekintetén.”
(Ferenczi Zoltán: Deák élete. Budapest, 1904. II. kötet, 391-392. p., idézi Foky Ibolya, 172.)

A fenti sorokkal Deák Ferencet, a XIX. századi magyar politikai élet egyik legnagyobb formátumú alakját jellemezte életrajzírója. A „Haza bölcse”, bár kiterjedt családi és rokoni kapcsolatokkal bírt, sosem nősült meg. Agglegény mivolta – amint azt az előttünk fekvő kötet is bizonyítja – mindazonáltal nem tette őt mogoróvá, emberkerülővé, különösen pedig nem nőgyűlölővé. Minden elismerés megilleti a szervezőket és szerkesztőket, akik jó szemmel felismerték a témában rejlő lehetőséget, és 2013 októberében széles körű szakmai összefogással (a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára, a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, a Zala Megyei Területi Ügyvédi Kamara és a Zalaegerszegi Törvényszék együttműködésében) tudományos konferenciát rendeztek *Deák és a nők. Női sorsok és szerepek Deák Ferenc környezetében* címmel. Ugyan valamennyi előadás a megadott témában született, kivétel nélkül olyan gazdag mentalitás-, jog-, politika- vagy helytörténeti anyagot mozgat, amely összességében jóval túlmutat a Zalából indult politikai és a különböző személyek magántermészetű kapcsolatán. Természetes, hogy mindegyik tanulmány kiindulópontját a személyes kapcsolatok adják. Azonban azért, hogy a szerzők részletes levéltári kutatásokra alapozva valamennyi érintett személy felmenőit, családi viszonyait, rokonságát, anyagi helyzetét, társadalmi kapcsolatrendszerét, adott esetben politikai szerepvállalását is tárgyalják, a tanulmányok olvasása nyomán egy egész korszak társadalmának tablója formálódik ki a szemünk előtt – benne ugyanúgy helyet

kap az árvaságra jutott, írástudatlan nőrokon, mint Erzsébet királyné társalkodónője. Ez előtt a háttér előtt már más színben tűnik fel Deák alakja, ahogy élesebb kontúrokat láttatnak a bőségesen felhasznált források (levelek, visszaemlékezések) is, gyakran ellentmondva az anekdoták Deák-képének, előlegezi meg a kötet tanulságait a szerkesztő Kiss Gábor.

Dominkovits Péter írásának hőse Deák Ferenc felmenője, a kor híres szépségének számító Hertelendy Anna. A Hertelendyek a frigy létrejöttékor már jó ideje Zala vármegye, illetve Nyugat-Dunántúl hivatalviselő nemességéhez tartoztak. Ebből a milióból jött a botrányhős nagymama, aki házasságának a Szentszék által történt érvénytelenítésével, unokatestvérével folytatott románcával, valamint az egykori férjével szemben viselt évtizedes pereskedéssel írta be a nevét a család – és persze szűkebb pátriája – krónikájába.

Id. Deák Ferenc és Sibrik Erzsébet házasságából hét gyermek született, közülük négyen érték meg a felnőttkort: Jozefa, Antal, Klára és Ferenc. Sibrik Erzsébetről – mivel a tragédiából kifolyóan nem lehetett befolyása fia életére – nem szól írás: Deák Ferenc édesanyja ugyanis meghalt fia születésekor, így a családban legközelebbi nőrokonoknak a lánytestvérek számítottak. A Ferencnél tizenkét évvel idősebb Jozefa fiatalon elkerült a szülői házból. Cserna Anna írásából megtudjuk, hogy Paksra ment férjhez, egy németes kultúrájú, vagyonosodó, hivatalt vállaló familia tagjához, Nemeskéri Kiss Józsefhez. Ferenc szorosabb kapcsolata nővérével az asszony megözvegyülésekor (1829) vette kezdetét: az addigra már jogászai végzettségű öcs intézte a hagyaték körüli teendőket, hozta rendbe a birtok ügyeit, gondoskodott tehetsége szerint a hét gyermek további sorsáról.

A másik három Deák-testvér – Antal, Klára és Ferenc – között, a fennmaradt emléktanúsága szerint, szeretetteljes volt a kapcsolat. Klárát – akinek alakját Megyeri Anna örökítette meg – mindkét fiútestvére figyelmességgel, gondoskodással vette körül, gyakori betegeskedései okán rendszeresen érdeklődtek egészségi állapota felől. Klára férje, Oszterhueber József mindkét Deák-fiú bizalmas barátja, politikai szövetségese volt a vármegyei küzdelmekben. Az Oszterhueber család pusztaszentlászlói birtokán sokszor megfordult Deák azután is, hogy bekapcsolódott az országos politikába.

Deák Ferenc szerelmeiről, esetleges nősülési terveiről kevés bizonyíték maradt az utókorra. Ennek egyik oka Deák legendás zárkózottsága. Élete vége felé magántermesztű levelezése nagy részét saját kezűleg semmisítette meg (köztük számos, politikusokkal váltott üzenetét is!), így csak másokhoz írott, és a címzettek által megőrzött dokumentumokból következtethetünk szándékaira. Talán Inkey Szidóniával való kapcsolata tűnik a legkomolyabbnak; köztudott volt, hogy a hölgytől fiatal korában kosarat kapott. 1850–1851 között, miután földrajzilag közel kerültek egymáshoz, ismét felvették a kapcsolatot. Pajkossy Gábor a fennmaradt levelek alapján finom érzékkel mérlegeli a tényeket, és közli a vonatkozó dokumentumokat.

Deák viszonyát korának egyik legnagyobb szerűbb asszonyához, Batthyány Lajosné Zichy Antóniához a legmélyebb tisztelet hatotta át, hangsúlyozza életútjának felvázolója, Hernády Zsolt Géza. Az első magyar polgári kormány miniszterelnöke sokat köszönhetett arisztokrata hitvesének. Felesége messzemenő támogatást nyújtott férjének a reformkor politikai csatározásaiban, emellett maga is kivette a részét a gazdasági és szociális jellegű tevékenységekből. Az özvegy 1849. október 6. után családjával emigrációba vonult, ám Deák révén tudomása volt a magyarországi eseményekről. Hazaköltözése (1856) után bekapcsolódott az ország sorsáról folytatott politikai vitákba – Deákkal ellentétben Ma-

gyarország jövőjét a birodalom keretein kívül képzelte el! –, és amint lehetővé vált, sokat tett férje kultuszának alakításáért.

Ugyancsak tragikus történet rajzolódik ki egy másik özvegyasszony, Vachott Sándorné Csapó Mária életútjában. Az 1830-as, '40-es évek irodalmi-közéleti szalonjának szervezőjére, férje révén Erdélyi János és Kossuth rokonára nehéz idők köszöntöttek a szabadságharc bukásával. Vachott elméjének elborulása (1856), majd halála (1861) egzisztenciális válságba sodorta az asszonyt, és csak barátai és támogatói – Eötvös József, Deák, Pulszky Ferenc – állandó segítségével tudott felszínen maradni. Folyamatos küzdelme fordítóként, ifjúsági regények írójaként, illetve folyóirat-kiadóként az állhatatosság és kitartás megrendítő példája lett, derül ki Deák Ágnes írásából.

Deák Ferenc gyámleányának, Vörösmarty Ilonának kezdetben nem sokkal szívderítőbb sors jutott osztályrészül. Az édesapja, a nagy költő halálakor (1855) kilenc éves leánygyermek és családja megsegítésére Deák kezdeményezett országos gyűjtést, amelynek során mintegy 130.000 forint gyűlt össze közadakozásból. A politikus az anyagiak előteremtésén túl is gondos gyámnak bizonyult, emlékeztet Körömczi Katalin. Figyelemmel követte a gyermekek taníttatását, és atyai jótanácsait egy – a pedagógiai szakirodalomban azóta is számon tartott – levélben foglalta össze a lány számára (1862). Miután a kiegyezés évében Ilona feleségül ment a később szép karriert befutott Széll Kálmánhoz, lassan felcserélődtek a szerepek: ettől kezdve a mind gyakrabban gyengélkedő Deák szorult rá egykori gyámleánya segítségére. Kapcsolatuk emlékét mintegy fél évszázaddal később a nagyközönség is megismerhette Vörösmarty Ilona *Emlékeim Deák Ferenc politikai és magán-életéből* című könyvéből.

Béres Katalin írásából megtudjuk, hogy egy elszegényedett arisztokrata leány is tartozott Deák baráti-tisztelői köréhez: Festetics Máriával Oszterhueberék pusztaszentlászlói birtokán ismerkedett meg. Mária 1871-ben Erzsébet királyné közvetlen környezetébe került, és ott szolgált úrnője 1898-ban történt meggyilkolásáig. Feljegyzéseiben Mari grófnő megörökítette az intrikától átítatott udvari légkört, a „magyar lobbí” – gróf Andrássy Gyula, Ferenczy Ida és báró Nopcsa Ferenc – tagjairól szerzett élményeit, az egyre magányosabbá váló és furcsa szokásaiba menekülő Erzsébet királyné mindennapjait. Ő kísérte az uralkodó feleségét, amikor az lerótta kegyeletét Deák Ferenc ravatalánál, ahogy vele volt a Millenniumi Kiállítás exkluzív megtekintésekor is. A jótekonyságáról és Deák kultuszának ápolásáról ismert asszony nevének emlékét ma tér és intézmény őrzi Söjtörön.

Az említett dolgozatok – kiegészülve Deák keresztlányának, Dóry Franciskának, illetve a zalatárnoki Deák-rokonoknak a portréival – igényes kivitelezésű, tartalmas kötetted állnak össze. A Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár gondozásában megjelent kötet segít elosztatni egy ismertnek vélt történelmi személyről rögzült sztereotípiákat, és közel hozza egy társadalmi réteg örökre elsüllyedt világát.

(„Jól esik köztetek lenni...” Női sorsok, szerepek Deák Ferenc környezetében. Szerk. Kiss Gábor, Zalaegerszeg, Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, 2015. 223 p.)

Vasbányai Ferenc

Olvass nekem!

Ismeretterjesztő és könyvajánló segédlet

A gyermekkönyvtárosok minden időben elsőrendű feladatuknak tekintették az olvasóvá nevelést, hiszen pontosan tudják, a gyermekek életében milyen jelentős szerepe van az irodalommal való első találkozásnak. Szakmai körökben közhelynek számít az a gondolat, hogy a gyermekek a szépirodalmi alkotásokon keresztül ismerik meg a kultúra alapvető értékeit, továbbá az irodalmi művek – többek között – alkalmasak szorongásaik föloldására, választ adnak erkölcsi problémáikra, összességében tehát a művelődés szolgálata mellett gazdagítják a gyermekek érzelmi kultúráját. A mai virtualizálódó világban az olvasás szerepe sajnálatos módon csökken, formái pedig átalakulóban vannak. Am egy hivatásának élő, az úgynevezett gyermekkönyvtárosnak mindenkor az a feladata, hogy megszerettesse a rábízott gyerekekkel az olvasást, hiszen ez az egyetlen olyan, finánciális ráfordítást nem, vagy alig igénylő, tudást gyarapító, ugyanakkor remek szórakozást kínáló időöltési mód, amely egész életre szóló, értékes útravalót adhat a gyerekeknek. Azonban, hogy milyen könyvet érdemes a kiskorúak kezébe adni, az igencsak nagy körültekintést igényel. Aki egy kicsit is tájékozott a gyermekeknek szánt könyvek kínálatában, az bizony gyakorta elbizonytalanodik, hogy a hatalmas merítésből melyik is legyen az a kötet, amelyik valódi értéket képvisel, és ennek megfelelően nyugodtan adható a gyermekolvasók kezébe. Szükség van tehát olyan „iránytűre”, amely segíti eligazodni a szülőt, a pedagógust és a könyvtárost is. Nos, ilyen iránymutató kis füzetet adott ki a pécsi Csorba Győző Könyvtár. A kiadvány, amelyet vidám, színes rajzok tesznek még szerethetőbbé, a 3-6 évesek számára gyűjti össze a legfontosabb tanácsokat, ismereteket, könyvajánlókat és játékokat. A kötetke szerzői, Béres Judit, Péterfi Rita, Villányi Rózsa, Szabolcsiné Orosz Hajnalka, valamint közreműködői, Bánhegyi Dorina, Bauer Kitti, Borsányi Gáborné, Pajor Zsófia, illusztrátora, Steiner Lídia kitűnő munkát végeztek. A füzetes kiadvány ugyanis nemcsak a könyvtárhatszénálát, az olvasóvá nevelés alapelveivel „kínálja” meg az érdeklődőket, de a főszerkesztő, Béres Judit *Olvasásra nevelés az óvodáskorban* című „mini-esszéje” számos értékes és megszívlelendő gondolattal gazdagítja a szülők, nevelők tudását. Péterfi Rita olvasásszociológusként és gyakorló könyvtárosként, több évtizedes tapasztalatok birtokában osztja meg tudását az érdeklődőkkel, majd ezután következik, színes „felhőkbe burkolt” háttérrel a különféle kiadványtípusok (*Leporellók, képeskönyvek; Versek, dalok, verses mesék; Én-mesék; Állatos mesék; Népmesék*) jellemző „tulajdonság jegyeinek”

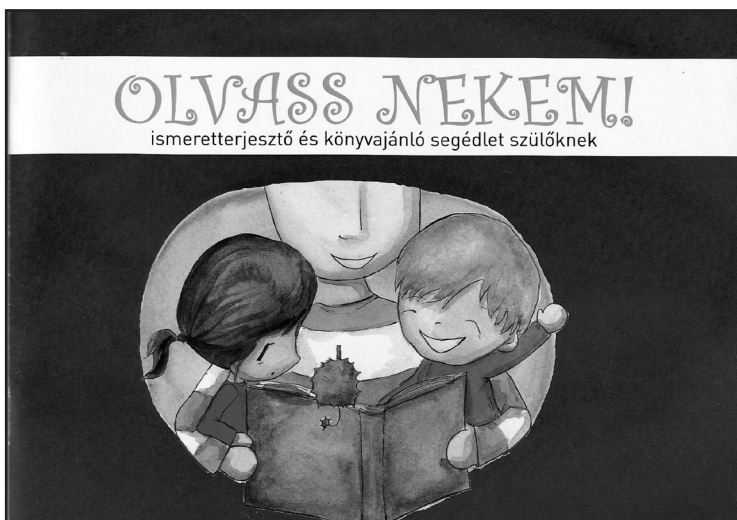
leírása. A felkínált kategóriáknak megfelelően sorakoznak, szerzők szerinti betűrendben az elolvasásra ajánlott kötetek rövid ismertetői, mellettük minden esetben a bemutatott könyv színes borítójának képe látható. Külön fejezetben kaptak helyet, *Mit és Miért olvassunk gyermekeinknek?* cím alatt az ún. *Foglalkoztatók és Ismeretterjesztő könyvek*. A szerkesztők ebben a részben is a bemutatott kötet rövid ismertetőjét nyújtják, mellette a kötet színes borítójának képével. Külön értéke a munkának, hogy a kiadvány záró fejezetében *Szakirodalmi ajánlók szülőknek* címmel, remek kézikönyvek, pszichológiai és pedagógiai tárgyú, ismeretterjesztő munkák szerzőjét, címét és rövid ismertetőjét adja olvasóinak. A 28 oldalas, karcsú füzetke záró „akkordjaként” a pécsi gyermekkönyvtár használatáról, a beiratkozás feltételeiről és a nyitva tartásáról tájékozódhatnak az ifjú olvasók és szülei, akik ismereteiket a kiadvány által ajánlott, a Csorba Győző Könyvtár Körbirodalom Gyermekkönyvtárának remek interaktív honlapjával (<http://borbirodalom,baralib.hu>) is kibővíthetik.

A kötet értékéből természetesen semmit sem von le az a tény, hogy azonos címmel 1995-ben, a Könyvtári Intézet (akkor még Könyvtártudományi és Módszertani Központ) kiadásában Bocskai Veronika, Benkő Zsuzsanna és Hölgyesi Györgyi szerzői közreműködésével megjelent egy vaskos kötet, amely a '70-es évektől 1994-ig dolgozta fel, címleírások és rövid recenziók formájában a hazai könyvkiadásban megjelent, gyermekeknek szánt és ajánlott irodalmi alkotásokat.

A mostani remek kiadvány vitathatatlan érdeme, hogy a szülők, nevelők, gyermekkönyvtárosok számos jó ötletet, inspirációt, megerősítést kaphatnak ahhoz, hogy eredményesebben dolgozhassanak az olvasóvá nevelés terén. Minél szélesebb körben érdemes megismerni és másoknak is ajánlani a színes füzetet.

(Olvass nekem! Ismeretterjesztő és könyvajánló segédlet szülőknek. Főszerk. Béres Judit. Ill. Steiner Lidia. Pécs, Csorba Győző Könyvtár, 28 p.)

Bartók Györgyi

Újraolvasva – hatvan-hatvanöt év múltán

(3.) Muzsikál a Bükk

Második vagy harmadik osztályos lehettem. Ekkor már ismét szokásba jött, hogy tanév végén a jó és magaviseletből is „példás” (ez volt a bizonyítványba bejegyezve) tanulókat könyvvvel jutalmazták. 1951 vagy 1952 júniusában ilyen jutalomkönyvként kaptam *Lestyán Sándor* kötetét. Az időpontra nem emlékszem ugyan, de arra igen, hogy amikor igazgató bácsi (az ötvenes évek elején így kellett szólítanunk tanítóinkat) a tanévzáró ünnepségen átadta, rögtön megkapott. Hiszen már a színes borítólap felkeltette érdeklődésem: néhány fa között egy kis tisztáson két őz, egy bak és egy suta legelt. A cím is furcsának tűnt, izgatott: hogyan muzsikálhat egy hegy? Őzket korábban is láttam már, mégpedig élőben, de igazi erdő a mi falunk határában nem volt. A Tisza szabályozása után, valamikor az 1860-70-es évektől a folyami töltés (védőgát) mellett telepítettek ugyan erdősávot, de abban csak egy-két kisvad élt, és valódi erdőgazdálkodás sem igen folyt. A közeli Zempléni-hegység erdeibe pedig mi, kisgyermekek csak véletlenül juthattunk el, én például addig még egyszer sem. Bár 1950 óta a községünk az akkor kialakított, összevont Borsod-Abaúj-Zemplén megye rész lett (korábban az egész Taktaköz Szabolcs megyéhez tartozott), számunkra az új megyeszékhely, Miskolc – és nyilvánvalóan a környéke, így a Bükk is – még szokatlan volt, szüleim is csak akkor utaztak oda, ha nagyon-nagyon kellett valami hivatalos ügyet intézni. Szinte hihetetlennek tűnik, de én csak gimnazista koromban jártam először a városban. Tehát a Bükk és különösen annak erdei élete ismeretlen világgént tárult elém a jutalomkönyv lapjain. Nem is várokztam sokáig a megismerésével. Mindjárt a szünidő elején – mivel olvasni egyébként is nagyon szerettem – kezembe vettem, és pár nap alatt végigolvastam mind a száznegyvenkilenc oldalt.

Hogy ki írta, az nem igazán érdekelt. Persze most, amikor újraolvastam a könyvet, utánanézttem. *Lestyán Sándor* (1897-1956) munkás, sokoldalú alakja volt a magyar sajtó- és irodalomtörténetnek. Újságírói pályája az első világháború alatt kezdődött (a *Világ* szerkesztőségében), később a hazai hírlapirodalom élvonalába tartozó, igen színvonalas szépirodalmi rovatral rendelkező *Az Est* és a *Pesti Napló*, majd *Az Újság* munkatársa, 1933-1944 között a szintén sikeres politikai napilap, a gyermekolvasók felé is nyitó *Friss Újság* szerkesztője, aztán újraindítását követően rövid ideig (1949-50) főszerkesztője. Közben a második világháború végén megjelent *Szabadság* (1945) publicistája, majd a városismereti folyóirat, a *Budapest* felelős szerkesztője (1945-47). A harmincas évek derekától számos

regénye, regényes életrajza és elbeszélése jelent meg, művelődéstörténeti cikkeket, esszéket is írt. A *Muzsikál a Bükk* című művét 1950-ben a nem sokkal azelőtt államosított Athenaeum Könyvkiadó Nemzeti Vállalat tette közzé. A kiadó vezetőjét, Haraszi Sándort (1897-1982) – aki jeles publicista és ismert munkásmozgalmi személyiség volt – röviddel ezután, vagyis még 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták, a következő évben el is ítélték. (1956 végén a *Népszabadság* főszerkesztője, ám 1958-ban ismét bebörtönözték.) A kiadvány felelős szerkesztői teendőit a fiatal, magyar-történelem szakos egyetemi hallgató, Csulák Mihály (1927-1984) látta el, aki később, élete utolsó tíz évében az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum könyvtárosaként dolgozott, és lényeges szerepet játszott az intézmény fejlődésében, korszerűsítésében. Már kisiskolásként felfigyeltem a kötet fekete-fehér illusztrációra, mindenekelőtt az állatok (madarak, kis- és nagyvadak: nyulak, rókák, őzek, szarvasok, vaddisznók stb.) élethű, szinte megelevenedő ábrázolására. Róna Emy (1904-1988) nemcsak művészi, szeretetteljes, hanem pontos rajzokat is készített, mintha egy madárhatározó vagy valami hasonló munka szemléltető képanyagának szánta volna azokat. Óhatatlanul felvetődik az emberben a gondolat: a kiváló művész mintegy megelőlegezte az egyik legbájosabb magyar mesekönyv, az *Öreg néne őzikéje* (amit a mi kislányunknak is megunhatatlanul mesélgettünk, olvastunk) majdani pompás és kecses grafikáit.

A *Muzsikál a Bükk* műfaja elég nehezen meghatározható. Egészen bizonyosan nem regény, és nem is elbeszélés-csokor (ahogy az egyik lexikon tévesen állítja). Szerzője a naplóformát választotta, ez adja a keretet. Egy tizenkét-tizenhárom éves gyerek – hangsúlyozottan úttörő, mert akkor ez még nem volt magától értetődő –, Péter naplóját, élményeit olvashatjuk a könyv lapjain. Apja erdőgondok (magasabb beosztású erdészeti-vadászati tisztviselő) a Bükk-fennsíkron, ám ő Budapesten jár iskolába, és az iskolai szünetek alatt tartózkodik a hegyen. Lestyán e kitalált „hőse” naplóját évszakok szerint tagolja, a tavasz, a nyár, az ősz és a tél erdei történéseit beszéli, meséli el. S végső, már-már lírai kicsengése (és itt e főnév tényleg szó szerint értendő) sugallja, adja a mű címét: tél végén, amikor újból közeleg a kikelet, és újra megmozdul a természet „*A nyargaló tavaszi szélben zúgó lombusogásra az erdei dolgozók azt mondják: «Muzsikál a Bükk».*” Magáról a hegységről az író keveset szól, csak elvétve, mintegy mellesleg említ egy-egy sziklát, csúcsot, átjárót, utat. Péter naplójának tulajdonképpeni tárgya az erdő: a fák, a tisztások, a bokrok, a füvek, a gombák, a vadgyümölcsök, a madarak, a bogarak, a különféle állatok. Mellékszereplők az erdei emberek is: apja (az erdőgondnok) és anyja, furfangos kispajtása (Miska), a kocsis (Károly), a vadászok és az erdészek, az alkalmi munkát végző lányok, a szénégetők és a mészégetők, a favágók, a makkgyűjtő fiatalok, a fuvarosok, a vadászó és a többiek. Mint ahogy háttérbe szorul a hegyi munkásüdülő, illetve az oda érkező munkások épp csak fel-felvillanó alakja.

Miközben beleérező, itt-ott kifejezetten remek leírást olvashatunk a bükki erdőkről. A kiskamasz naplóíró (vagyis Lestyán Sándor) például így látja a tavaszi hajnal pirkadását: „*Harmat csillog a réten, fényes gyöngyszem-süveget hord minden fűszál. A pattanó rügyek, bimbózó hajtások, nyiladozó virágok mosolyogva fürdenek a szélid, simogató napfényben.*” Több száz, netán több ezer éves tapasztalat sűrűsödik a következő bölcsességben: „*Aki sokat jár az erdőben, az tudja, hogy az erdő egyszer bánatos, máskor jókedvű. Hol haragszik, hol meg mosolyog.*” Hihető, hogy egy esztendő leforgása alatt Péter „*Lelkes, áhítatos barátja lett az erdőnek, a rengeteg feltártta előtte minden titkát.*” Mégpedig éppen olyan időszakban, amikor a hagyományos erdő-

gazdálkodást kezdte felváltani a gépi technika uralma. Azóta ez a folyamat végbement, de nem tanulságok nélkül. Ezért akár a mai környezet- és természetvédelem elkötelezettjei, aktivistái is jelmondatul választhatnák az előszó második mondatát: „*Az erdő a természet fenséges kertje, épp úgy gondozni, ápolni kell, mint a lakóházak kertescskéit.*”

A szerző eredendően publicista volt. A tényszerű újságírás elemei, erényei e művében is lépten-nyomon felbukkannak. Egyebek között részletesen ismerteti az erdei állatok átlagos életkorát, a téli havazás utáni etetés mikéntjét, a pisztrángok mesterséges tenyésztését. Olyan mozgalmas betéteket illeszt be, mint a borz kihajtása a járataiból a kotarékek által, a muflonok megmentése a téli gyötrelmek, a megfagyás elől, a szarvasbikák párharca szarvasbögés idején, az öreg vadkan garázdálkodása. Szóba kerül a bükki ősember lakóhelye, a Peskő-barlang. Kétoldalas táblázatot közöl az erdőigazgatás rendjéről, a védkerületek beosztásáról. Talán ma is időszerűen (feltehetően jó néhány pontjában maig helyesen) ír a turista szabályokról. Különös gondot fordít a kívülállók (az olvasók túlnyomó többsége) számára ismeretlen szavak, kifejezések magyarázatára; csak egy-két példa: a *tebre* jelentése vízmosás, a *cserkészút* a fák, bokrok, sziklák között készített gyalogösvény, a *boksa* a szénégetők boglyája, a *gyérités* a faállomány tisztítása, ritkítása, a *bosztolás* a kivágott fatörzs felosztása minőség szerint. Alighanem kevesen tudják, hogy a fehér holló (ami létezik) voltaképpen albinó. A Szalajka-völgy hódolói sem gondolnak arra, hogy a terület neve hajdan hamuzsírforró telepet jelölt.

Lestyán Sándor könyve némi túlzással felfogható az erdő szépprózai himnuszának is. Vagy – egy kissé sántító, és mégis stílszerű hasonlattal – egy olyan fatörzs tortának (gyermek-és ifjúkorom kedvelt csemegéje), amelyen a külső máz kesernyés. És ez a máz az adott korban (a negyvenes évek végén, az ötvenes évek legelején) csaknem megkerülhetetlen, de valahogy a fő mondanivalóhoz csak erőltetetten kapcsolható szocialista propaganda. Az író keményen bírálja az előző tulajdonos, a gróf és intézői által folytatott rablógazdálkodást, és azt, hogy az erdő jelentős részét elzárták a turisták elől. Beiktat egy-egy részletet az újonnan „felfedezett” osztályellenség elleni harc szükségességének bizonyítására, konkrétan a vadászó kulák, illetve az üzérkedő kocsmáros elmarasztalására, bírósági elítélésére. Ugyanakkor fennhangon és gyakran élteti a tervgazdálkodást, az élmunkásokat, az üdülésre jött sztahanovistákat, általában a pártot és elmaradhatatlanul Rákosit. Hasonlóképpen dicséri az úttörők helyállását, és hivatkozik a Komszomol példájára. Annak idején mi – osztálytársaim és pajtásaim – aligha értettük a politikai üzenetet, nyilvánvaló, hogy mi nem ezért vettük a kezünkbe, olvastuk el a művet. Az igazi vonzerőt a bükki erdők világának, életének megidézése jelentette. Esetleg jelentheti napjainkban is.

Bényei Miklós

